

TÜSİAD

İŞ ALEMİ - HÜKÜMET
İLİŞKİLERİNE
EVRENSEL BAKIŞ

1974

TÜRK SANAYİCİLERİ VE İŞ ADAMLARI DERNEĞİ

A10
TÜSİADİ
337.152
1974
5

A World - wide Look at
Business - Government Relations
" Present Problems and Future Cooperation "
By K. K. Bivens - H. S. Lambeth
The Conference Board, U. S. A.

TÜSİAD

İŞ ALEMİ - HÜKÜMET
İLİŞKİLERİNE
EVRENSEL BAKIŞ

1974

TÜRK SANAYİCİLERİ VE İŞ ADAMLARI DERNEĞİ

Ö N S Ö Z

Sanayileşmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomik kalkınmalarında tecrübe sahibi bir uzmana göre, «bugün dünyanın karşılaştığı en önemli sorun, iş alemi ile hükümet arasında ileri düzeyde bir işbirliği ve uzlaşma sağlamaktır.» Dünyanın birçok yerinde hükümet ile iş alemi arasındaki uyumsuzluk, hatta bazan sürtüşme, ekonomik gelişmeyi engellemekte ve toplumun mevcut insangücü kaynaklarından ve doğal zenginliklerden yeteri düzeyde yararlanmasını olanaksız kılmaktadır. En iyimser bir görüşle, hükümet ve iş aleminin birbirinden uzaklaşması, yaratıcılığın, verimliliğin ve ferdi hürriyetin devamlı olarak etkenliğini kaybetmesine yol açabilecek bir sosyalizm veya devlet kapitalizmi ile sonuçlanacaktır. En kötümser bir görüşle ise bu durum, ülkeyi ekonomik durgunluğa ve kaçınılmaz bir anarşiye sürükleyecektir.

A.B.D.nde «Konferans Heyeti» adı altında ekonomik araştırmalar yapan bir derneğin¹ düzenlediği «İş Alemi Görüş ve Tecrübeleri Uluslararası Araştırması»na² katılan 58 ülkenin önder iş adamları, iş alemi-hükümet ilişkileriyle ilgili görüşlerini açıklamışlar ve bu ilişkilerin en üst düzeyde sürdürülebilmesi için her sektörde uygulanması gereken yöntemler hakkında önerilerde bulunmuşlardır. Araştırma sonuçlarına göre gerçek ihtiyaç, her iki sektör arasında bir anlaşma sağlanmasıdır. Bu yöndeki bir gelişme zamanla hükümet ile iş alemi arasında etken bir haberleşmenin de kurulmasına yol açacaktır.

Araştırmaya katılanlar hükümet ve iş alemi arasındaki güvensizliğin ve sürtüşmenin kökeninde bir anlamda hatalı davranışların, çekememezliğin, iktidar olma ve bunu sürdürme gibi etkenlerin bulunduğunu kabul etmekle birlikte bu durumun daha çok hükümet ve iş aleminin birbirlerinin amaç ve hedeflerini, sorunlara yaklaşım yöntemlerini ve çözüm yollarını yeterince bilmemelerinden doğduğunu belirtmişlerdir. Gerçekten iş alemi hakkında çok az ferdi tecrübeye sahibolan politikacı, kamu yöneticileri arasında ise politika ve kamu yönetimi konusunda çok az ferdi tecrübeye sahip iş adamları vardır.

Araştırmaya katılan hemen hemen bütün iş adamları, gerek kendilerinin bulunduğu sektörün yönltilmesinde, gerekse ulusal gelişmenin gerçekleştirilmesinde hükümetin oynadığı rolün önemini kabullenmiş durumdadır. İş adamlarının üzerinde ısrarla durdukları konu, hükümetin öngörülen amaç ve hedeflere ulaşılmasında kullandığı araçlar olmuştur. Bununla birlikte bazı iş adamları, hükümetin uyguladığı politikalar ve izlediği yöntemler dolayısıyla kendilerini de suçlamışlar ve kamu görevlilerine ekonomik konularda yeteri ölçüde yardımcı olamadıklarını kabul etmişlerdir. Bu durumu düzeltmeğe yönelen iş adamları, söz konusu uyuşmazlığın giderilmesi amacıyla gösterdikleri çabanın, kamu görevlileri tarafından takdirle karşılandığını görmüşlerdir.

Bu çalışmada, sözü edilen araştırmayla ilgili görüşler ve yapılan açıklamalar, hükümet ve iş aleml arasındaki farklılıkların nedenlerini belirlemek ve bunların kamu yararına dönük olarak birlikte daha olumlu bir uyum içersinde çalışabilmelerinin yollarını bulabilmeğe yardımcı olabilmek ümidiyle ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

**Türk
Sanayicileri
ve
İş adamları
Derneği**

¹ National Industrial Conference Board, Inc. U.S.A.

² International Survey of Business Opinion and Experience.

İÇİNDEKİLER

	SAYFA NO.
GİRİŞ	5-6
BÖLÜM: 1 BUGÜNKÜ İŞ ALEMİ-HÜKÜMET	7-11
Sağlanan Gelişme	7
Anlaşma ve İşbirliğinin Engelleri	7-8
Geleneksel Husumet: Meslek Ayrımı	8
Özel Teşebbüs Faaliyetlerine Hükümetin Müdahalesi ...	8-9
Politik Yaklaşımlar-Güvenilir Ekonomi	9-10
Sanayileşmiş Ülkeler: Kuvvetler Dengesi İçin Mücadele ..	10
Hızla Kalkınan Ülkeler Kalkınma İçin Mücadele	10-11
Az Gelişmiş Ülkeler Serbest Teşebbüs İçin Mücadele ...	11
BÖLÜM: 2 İŞ ALEMİ-HÜKÜMET İLİŞKİLERİNİN GELİŞTİRİLMESİ	12-18
İnisiyatifi Kim Ele Alacak	12
Birinci Safha: Fonksiyonel İlişkileri Belirleme	12-13
İş Alemi ve Hükümet Rollerinin Tanımlaması	13
İş Aleminin Hükümetten Bekledikleri	13-14
Kârın Anlamı	14
Değişen Sorumluluklar	14-15
İkinci Safha: Özel Kesimin Daha Etkili Yaklaşımı	15
İş Alemi Örnek Yaratmaktadır-Yeni Bir Düşünce	15-16
Hükümeti ve Politikayı Anlama	16-17
Yapıcı Tenkit ve Alternatif Davranış	17
İlişkilerin Geliştirilmesinde Hükümetin Katkısı	17
İyi Geliştirilmiş Bir Strateji	17-18
BÖLÜM: 3 İYİ BİR HABERLEŞMENİN GEREKTİRDİĞİ TEDBİRLER.....	19-30
Genel Bilgi Eğitim ve Öğretim Kampanyaları	19
Kampanyanın Mesajı	19-20
İş Alemi İçin Yeni Bir Kampanya Yolu	20
Hükümet İçin Gerçekler	20-21
Politik ve Halkla İlişkilere Yaklaşım	21
Eğitim Kurumları İle İlişki	21
Bir Zıt Yaklaşım	21-22
Haberleşme Ortamını Değerlendirme	22
Ferdî İlişkiler	22-23
Temel Kaideler	23-24
Özel Temas Noktaları	24
Kamu Görevlileri	24-25
Yasal ve Parlâmenter Üyeleri	25
Düzenleyici Teşkilatlar ve Müşavere Kurulları	25
Yarı Kamu Kuruluşları	25
Siyasî Partiler ve Politikacılar	25
Bağımsız Kuruluşlar	25-26
Uluslararası ve Bölgesel Örgütler	26
Tartışmalar: Düşüncelerin Buluşması	26-27
Danışma: Ortak Sorun Çözme	27
Özel Danışma Meclisleri	27-28
Özel Danışma Meclislerinin Başarılarıyla İlgili Görüşler ..	28-30

BÖLÜM: 4	İŞ ALEMİ HABERLEŞMEYİ NASIL ORGANİZE EDEBİLİR .	31-39
	İş Aleminin Kollektif Davranışı	31
	Ortak Bir Ses	31
	İşbirliği ve Haberleşme İçin Alınabilecek Tedbirler	32
	Sorunlar	32-33
	Örgütlerin Çeşitleri	33-34
	Şirketlerin Ferdi Davranışları	34
	Şirketlerin Kendilerini Tecrit Etmeleri	34
	Dış İlişkiler Programı Hazırlama	34-35
	Kanunlara Uyumu Koruma	35
	Politika ve Hükümet Görevi	36
	İyi Vatandaş Şirket	36
	Uluslararası Şirket	37
	Ferdi Davranışlar: Ferdi Taahhütler	38
	Hükümet Görevinde İş ALEMİ	38
BÖLÜM: 5	HÜKÜMETİN İŞ ALEMİNE ARTAN MÜDAHELESİ	40-46
	Politikada İş Adamı	38-39
	Dünya Ölçüsünde Bir Eğilim	40
	Hükümet Düzenlemeleri ve Müdahalelerinin Gerisindeki Etkenler	40
	Değişen Ekonomik Kalıplar	40
	Sanayileşmiş Ülkeler	40-41
	Mali ve Para Politikası	41
	Tröstleri Önleyici Girişimler	41
	İknâ ve Yol Gösterme	41
	Gelişen Ülkeler	41-42
	Sorunlarla İlgili Politik Çözüm Yolları	42
	Sosyal Refah	43
	Olumlu ve Olumsuz Mevzuat	43-44
	Devletin Sanayiye Katılması	44
	Devlet Teşebbüsleri	44-45
	Dünya Ölçüsünde Edinilen Tecrübeler	45
	Yönetilen Sanayiler	45
	Sosyalist ve Karma Ekonomiler	45-46
	Düzenleme ve Müdahalelerin Azalmasıyla İlgili Tahminler	46
BÖLÜM: 6	İŞ ALEMİ-HÜKÜMET İŞBİRLİĞİNİN GELECEĞİ	47-48

GİRİŞ

«İş Alemi Görüş ve Tecrübeleri Uluslararası Araştırması»na katılmış bulunan 58 ülkenin 156 önder iş adamının vermiş oldukları cevaplar, iş alemi ve hükümetin uzlaşmasında ortaya çıkan darboğazların giderilmesinin ve bunlar arasında karşılıklı ve kuvvetli bir ilişki kurulmasının en kısa sürede ve öncelikle gerçekleştirilmesi zorunlu bir konu olduğunu ortaya çıkarmıştır. Araştırmada yer alan hemen hemen her ülkenin önder iş adamları, iş hayatını sınırlayan aşırı nitelikteki ve ikna edici olmaktan uzak hükümet politikalarını tenkit etmişlerdir.

Ayrıca önemli sayıdaki bir kısım iş adamı da, hükümetlerinin iş alemi ile etkili ve devamlı bir ilişkinin kurulmasıyla ilgili olarak gösterdikleri ilgisizlikten ve isteksizlikten yakınmışlardır. Bununla birlikte yönetici durumdaki bütün iş adamları, hükümetle birlikte faaliyet göstermenin ve hükümetle olan ilişkilerin gecikmeksizin geliştirilmesi olanaklarını yaratacak bir araştırmanın gereği üzerinde önemle durmuşlardır.

Özel sektör, ürettiği ürünleri tüketicilere satmak için yüksek masraflar yapmış ve yaratıcı nitelikte teknikler kullanmıştır.

Ancak, bir kısım önderlere göre, iş alemi satış işinin kendisini ve onun hükümet ve

topluma olan ekonomik etkilerini ihmal etmişler veya önemini yeteri ölçüde kabul lenememişlerdir. Yönetici önderler, iş aleminin sık sık hükümetin müdahalelerinden ve işbirliği kurmadaki yavaşlığından şikâyet ettiğini, ancak daha iyi bir «Hükümet-İş Alemi. İlişkisinin» kurulabilmesi için hiç bir kesin çözüm getiremediğini belirtmişlerdir.

Bununla birlikte, birçok iş adamı, iş alemi veya ticaret kesimi ile hükümet ilişkilerinin geliştirilmesinin iş alemini ve ülke ekonomisini olumlu yönde etkileyeceği konusunun ülkelerinde gittikçe anlaşılır hale geldiğini belirtmiştir. Bu iş adamları hükümetle iyi ilişkiler içersinde bulunmanın sermaye yatırımlarına makul ölçüde gelir sağlayacak bir ekonomik ortamın yaratılmasını, serbest piyasa mekanizmasının hükümetçe desteklenmesini, geleneksel yönetim kurallarının işletilebilmesini kolaylaştıracağı inancını taşımaktadırlar.

Araştırmaya katılan bir kısım iş adamları iş alemi ve hükümetin geleneksel rollerinde bir değişme olduğuna işaret etmişlerdir. Bunlara göre hükümet ve iş alemi bir yandan gittikçe artan bir ölçüde bağımsızlaşmakta fakat diğer yandan ise hükümetin iş alemini düzenleyici davranışları da çoğalmaktadır. Hükümetin toplumun tüm kesimleriyle ilgisi şöyle belirtilmiştir.

«Gerçek olan şudur ki gelişmiş veya gelişmekte olan hemen hemen her ülkede hükümetler çiftliklere, perakendeci dükkanlara ve fabrikalara varıncaya kadar her konuya el etmişlerdir. Artık hükümetlerin bu tür müdahalesi 20'nci yüzyılın başlarında veya daha önceleri görülen müdahaleler ile mukayese edilebilir olmaktan çıkmıştır. Bu nedenledir ki ister gelişmiş ister gelişmekte olan ülkelerde olsun özel teşebbüs hükümetle işbirliği kurmalı, onunla müşterek davranışlar içersine girmeli ve hatta bunun sağlanmasında faal rol oynamalıdır.

Dünyanın birçok yerlerindeki iş adamları özel sektörün kârlı bir şekilde faaliyet göstermesi ve toplumun sosyal gelişmesine ve ekonomik refahına etkili bir biçimde katkıda bulunması halinde hükümetle iş çevreleri arasında karşılıklı bir hürmet

ve güvenin teşekkül edeceğine, ekonomik kalkınma planlarının geliştirilmesinde, kısa ve uzun vadeli kararların alınmasında olumlu bir dayanışma sağlanabileceğine inanmaktadırlar.

Önderlerden birinin ifadesine göre, özellikle az gelişmiş ülkelerde hükümetle iyi ilişkilerin kurulması sorunu gerçekte hür teşebbüs sisteminin «ölüm-kalım» sorunudur. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki birçok iş adamının inancına göre de hükümet ve iş aleminin arasındaki ilişkilerinin geliştirilmesi konusunda gösterilecek gayretler serbest teşebbüs sisteminin geleceğini tayin edecektir. İş aleminin bu konuda inisiyatifi ele almakta gecikmesi, sorunun önemle ele alınmasını güçleştirecek, diğer bir anlamda sorun önemini kaybedecektir.

BÖLÜM : 1

BUGÜNKÜ İŞ ALEMİ - HÜKÜMET İLİŞKİLERİ :

Sözü edilen araştırmaya katılanların, kendi ülkelerindeki iş alemi ile hükümet ilişkileri hakkında geniş tecrübeleri vardır. Bu tecrübelerden çıkarılabilecek genel sonuç, iyi veya kötü her ülkede hükümetle iş alemi arasında karşılıklı bir ilişki veya görüş teatisi olduğu veya olması gerektiğidir. Sayıları az olmakla beraber, bir kısım ülkelerde, ilişkiler ciddi addedilebilecek bir gerginlikte olup iş adamları ile kamu görevlileri arasındaki karşılıklı temaslar sun'i bir ortam içersinde sürdürülmektedir. Bir kısım ülkelerde ise, hükümet - iş alemi ilişkileri en iyi bir düzeyde bulunmaktadır. Bunu doğrulayacak yönde çok sayıda örnek verilebileceği bu ülkelerden araştırmaya katılan yönetici iş adamları tarafından belirtilmektedir. Şüphesiz değişik ülkelerdeki hükümet-iş alemi ilişkilerinin şu veya bu şekilde değerlendirilmesinde o ülkelerdeki iş adamlarının bu ilişki hakkındaki şahsi görüşlerinin ve tecrübelerinin önemli etkisi vardır.

Bununla birlikte, birçok hallerde, iş adamları kendi ülkelerinde iş alemi ile hükümet arasındaki ilişkilerin geliştirilmesinde önemli fırsatlar bulunduğuna işaret etmektedirler. Bu iş adamlarına göre hükümet ile iş alemi ilişkilerinin olumlu ve görülebilir nitelikte sonuçlar ortaya koyabilmesi için, gerek iş adamları gerekse kamu görevlilerince bu yönde ciddi ve devamlı bir gayret gösterilmesi zorunludur.

Böyle bir yaklaşımın, aynı zamanda, ilişkilerin devamlı olarak gözden geçirilmesi ve değerlendirilmesi, haberleşme kanallarının açık bulundurulması ve iyileştirilme olanaklarının ortadan kaldırılmaması açısından da önemli olduğu ısrarla belirtilmektedir.

Sağlanan Gelişme:

Araştırmaya katılan bir kısım iş adamı, ül-

kelerinde hükümetle iş alemi arasında etkili bir işbirliği ortamının yaratılması yönünde önemli gelişmeler olduğuna işaret etmiştir. Bunların açıklamalarından, hükümet ile iş çevrelerinin işbirliği yapmalarında ve haberleşme kanallarını açık bulundurmalarında üç temel sebebin bulunduğu anlaşılmaktadır: (1) İş adamları ve kamu yöneticileri arasında özel veya resmi geleneksel bir işbirliği mevcuttur. (2) Karşılıklı menfaatlerin söz konusu bulunduğu her konuda belirgin sorunların çözülmesinde doğal bir şekilde müsterek hareket etme, işbirliği yapma zorunluluğu ortaya çıkmaktadır; (3) Hükümet ile iş alemi arasında birbirini etkiler ve birbirine bağımlı nitelikteki kısa ve uzun dönemli hedeflerin saptanmasında gerçek bir «ortaklık» teşekkül etmiştir.

Anlaşma ve İşbirliğinin Engelleri :

Araştırmaya iştirak edenlerin çoğunluğuna göre kendi ülkelerindeki hükümet-iş alemi ilişkileri; (a) tüm konularda veya belirgin bazı konularda gergin bir düzeydedir. (b) haberleşme kanalları bulunmamakta veya verimli biçimde işletilmemektedir, (c) hükümet serbest teşebbüse çok az anlayış göstermekte ve onu yeterince takdir etmemektedir, (d) aynı şekilde iş çevreleri de hükümete karşı yeteri ölçüde anlayış göstermemekte ve onu takdir etmemektedir.

Bu yönetici iş adamları, hükümet ve iş aleminde ortaya çıkmış olan karşılıklı anlayış yetersizliğine, iş hayatını olumsuz yönde etkileyen hukuki mevzuatı, açık ve devamlı bir şekilde yapılmakta olan tartışmaları ve tenkitleri delil olarak göstermektedirler. Yöneticilerin çoğunluğu bu sorunların temeline inilmesini arzulamakta ve bunu zorunlu görmektedirler.

Hükümet ve iş aleminin anlaşmasında ve işbirliği kurmalarında ortaya çıkan ve araştırmaya iştirak edenlerce sık sık tekrarlanan en başta gelen engeller şöyle özetlenebilir:

- Geleneksel husumet: Meslek ayrımı,
- Hükümet müdahaleleri ve/veya özel teşebbüsü devletleştirme eğilimleri,
- Uygulanacak politik yöntemler ve güvenirli ekonomik yaklaşımlar konusunda anlaşmazlık.

Geleneksel Husumet: Meslek Ayrımı :

Araştırmaya katılanların birçoğuna göre ülkelerindeki hükümet-iş aleminin ilişkilerinde ortaya çıkan çekişmeler karşılıklı duyulan geleneksel husumetten ileri gelmektedir. Bu ise devlette görev yapma durumunda bulunan kimselerin özel teşebbüstekilerden tecrid edilmiş olmasının, her iki kamptakilerin birbirlerinin amaçları hakkında yeteri bilgiye sahip bulunmamalarının ve karşılıklı duyulan güvensizliğin ve kuşkunun bir sonucudur.

Genellikle belirtilen ve üzerinde durulan konu, iş aleminin ve kamu kesimi yöneticilerinin birbirlerinin hedefleri hakkında çok yetersiz ve olumsuz görüşlere sahip olmalarıdır: İş adamları, genellikle idarenin şekilci olup politik mülahazaların etkisi altında kaldığına ve herkesce kabullenilebilir nitelikte kararları oluşturmada istekli olmadığına inanma temayülündedir. Kamu görevlileri ise iş aleminin sadece kâr saiki ile hareket ettiğine inanmakta ve onu bir İrlanda şirketinin başkanının belirttiği gibi, «en iyimser bir görüşle sosyal politika ve hedeflerden haberi bulunmayan, en kötü bir deyimle sosyal evrimi tersine çevirme olanaklarını araştıran» bir grup olarak görmektedirler.

Az sayıdaki bir kısım iş adamı ise, ülkelerindeki anlaşmazlığa daha çok hükümet görevlilerini etkileyen politik sınırlamaların ve özel teşebbüsle giderek kaybolan temasların sebep olduğuna inanmaktadır. Bunlara göre, iş aleminin ile kamu kesimi yöneticileri ve kanun yapıcıları arasında gittikçe artan biçimde bir ilişki kurulmadığı ve karşılıklı bir diyalog temin

edilemediği ve arzulu olmaları sağlanmadığı takdirde, yakın bir gelecekte, hükümetle iş aleminin arasında olumlu ve anlamlı bir anlaşma ortamı yaratmak mümkün olmayacaktır.

İş adamlarının, iş aleminin ile hükümetin birini adeta «yeminli düşmanlar» olarak gördükleri bir kısım ülkelerde çok daha güç bir durum ortaya çıkmıştır. Bu iş adamları, böyle bir durumda işbirliği kurulabilmesi için tarafların davranışlarının temel nedenlerine inilmesinin gerektiğini belirtmektedirler. Bir Güney Amerika Şirketinin başkanı hükümet ve iş aleminin arasındaki söz konusu husumetle ilgili görüşlerini şöyle özetlemektedir:

«Benim Lâtin Amerika ülkelerindeki müşahadelerime göre bu ülkelerde kamu kesimi yöneticileri özel iş çevrelerinden kuşkuludurlar. Bulundukları görevlerdeki istikrarsızlık, onları bu durumlarını muhafaza etmek için kamu menfaatlerini tam bir sadakatle ve kör bir müdafaa ile korumaya yöneltmektedir. Bu davranış onları, hükümetin yeminli düşmanı olarak gördükleri ve daima kendi bencil menfaatleri için hükümeti sömürmeğe kalktığına inandıkları özel iş çevrelerini etkilediği ölçüde rahatsız etmemektedir.»

Diğer taraftan, özel iş çevreleri kendilerine karşı beslenen bu duyguları bilmekte ve kendileri de hükümetin fonksiyonlarını törpülemeğe çalışmaktadırlar. Özellikle vergi politikasını tenkide yöneltmektedirler. Vergi dairelerinin özel teşebbüsten daha fazla vergi alamıyacaklarına emin olduklarında, mukabil bir direnişe geçmekte ve kendilerini korumak için çeşitli olumsuz addedilebilecek yollara tevessül etmekten kaçınmamaktadırlar.

Özel Teşebbüs Faaliyetlerine Hükümetin Müdahalesi :

Araştırmaya katılan gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin bir kısım iş adamları, ister baskı yoluyla yapılsın, ister tüzük ve yönetmeliklerle dolaylı ya da dolaysız olsun, hükümetin iş hayatına aşırı ölçülerde müdahalesinin, iktidara korkuyla bakılmasına ve hükümetin gerçeklerine güvensizlik

duyulmasına yol açtığına inanmaktadırlar. Sonuçta taraflar arasındaki ilişkiler gerginleşmekte, anlaşma ve yapıcı bir işbirliği kurma imkânları zayıflamaktadır. Örneğin, bir İngiliz iş adamı; «içinde bulunduğumuz günlerde hükümetin iş hayatına gittikçe artan ölçülerde müdahale etme eğilimi vardır. Bu durum iş çevrelerini daha çok şüpheye ve güvensizliğe doğru yönleltmektedir.» demektedir.

Birçok iş adamına göre, hükümet müdahalesinin anlamı, hükümetin, özel teşebbüsün fonksiyonlarını üzerine almasıdır. Bazı ülkelerde, hükümet özel sektör sanayiini devletleştirmeye veya bir «karma» ekonomi yaratmağa teşebbüs etmekte, özel iş çevrelerini korkutmakta ve iş adamlarını devamlı bir şekilde kendilerini müdafaa etme durumunda hatta zorunlu luğunda bırakmaktadır. Bu konuda bir Skandinav petrol şirketi yöneticisi; «iş alemi kendi bindiği dalı kestirmeğe izin verecek kadar ileri gitmeyecektir.» demektedir. Öte yandan, bazı Hintli iş adamları kendi ülkelerindeki hükümetin desteklediği «sosyalist tipi ekonomi» ve onun özel sanai teşebbüs üzerindeki etkilerini müdahaleci bir yaklaşıma örnek olarak göstermektedirler.

Araştırmaya katılan diğer bir kısım iş adamı, hükümetin iş hayatına gittikçe artan müdahalesini özel teşebbüs sistemine olan güvensizliğin bir göstergesi olarak görmektedirler. Bunların bazıları, bu durumu, demokratik toplumun bir müessesesi olan kendi kendini yönetme ve ferdi teşebbüs ilkelerine olan güvenin yokluğuna bağlamaktadır. Bu konuda Yeni Zelandalı bir iş adamı, «Hükümetler güçlerini, idare edilenlerin rıza ve müsamahalarından almaktadır.» demektedir. Gene bu iş adamına göre bu ilkeye rağmen «Hükümet, bugün, özel teşebbüsün rolüne yeteri ölçüde bir değer atfetmemekte aksine ticari faaliyetleri tüzük ve yönetmelikler ve doğrudan kontrol yoluyla hakimiyeti altına almaya çalışmaktadır. Benzer doğrultuda, olmak üzere, bir Kanada petrol şirketinin başkanı ise komünist ve demokratik toplumlarda hükümetlerin iş

hayatı üzerinde kurdukları kontrollerin mantığa ters düşen yönlerine dikkati çekmektedir.

Politik Yaklaşımlar - Güvenilir Ekonomi :

Hükümet ile iş aleminin anlaşması ve işbirliği yapması konusunda sık sık tekrarlanan bir engel de araştırmaya katılan bir iş adamının belirttiği gibi «politika ile oynayan hükümet» dir. Araştırmaya katılanlara göre, politikalar, kanunlar, kararnameler, tüzükler ve benzeri mevzuat, hükümetin amaçlarına ulaşması için bir araç olarak anlaşıldığı ve ekonomik kriterlerden çok sosyal mülâhazalara dayandırılarak geliştirildiği sürece, kamu yöneticileri ve kanun yapıcıları ile gerçek anlamda bir anlaşmaya varmak güç olacaktır. Bir iş adamı «yönetici, çoğu defa tarafsız bir görüşle varılabilecek bir karardan çok kendini, partisinin çizmiş olduğu yolu izlemeye mecbur hisseder.» demektedir. Diğer taraftan genel kanı, özel teşebbüsün uzun dönemli plânlar hazırlarken, hükümetin, davranışlarını kısa dönemli politik neticelere göre düzenlenmesinin, hükümet ile iş aleminin anlaşmasını güçleştireceği merkezindedir.

Birçok iş adamı, hükümetlerin seçmenlerin reylerine dayanmak durumunda bulunduğunu ve hükümet politikalarının onları seçen halkın arzularını yansıtmasını gerektiğini iddia etmektedirler. Fakat benimseyemedikleri konu, halkın menfaatlerinin uzun dönemli sağlam bir ekonomik plânlama ile korunabileceği gerçeğinin ihmal edilmiş olmasıdır. Nitekim iş adamlarından biri «halkı cesaretle yönetmeğe çalışan ve sırasında hoşla gitmeyecek tedbirleri uygulayabilen çok az sayıda siyasi lider vardır» demek suretiyle bu konudaki düşüncelerini ortaya koymuştur.

Bazı iş adamları, hükümetin «halkın arzularına göre icraatta bulunmada» demokratik prensiplerden çok, «sokaktaki adamı» temsil etmekten uzak olan politik klikler ve baskı gruplarının etkisi altında kaldığına inanmaktadırlar. Birçok ülkede iş alemi, kendisini politik açıdan elit bir grup addetmemekte ve etkili bir seçim gücüne sahip görmemektedir.

Bu arada az sayıda, olsa bile bazı iş adamları, iş alemini ve hükümeti bakış ufuklarını toplumun politik, sosyal ve ekonomik sorunlarını kapsayacak biçimde genişletmediklerinden dolayı kınamışlardır. Ayrıca, iş aleminin sosyal konularda daha çok sorumluluklar yüklenmek, hükümetin ise daha sağlam ekonomik gereklerle dayanmak zorunda bulunduğuna işaret etmişlerdir.

Sanayileşmiş Ülkeler : Kuvvetler Dengesi İçin Mücadele

Sanayileşmiş ülkelerin yönetici iş adamları işbirliği ve karşılıklı anlayışın yaratılması konusunda «büyük» iş çevreleri ile «büyük» hükümetlerin arasında devamlı bir iktidar mücadelesi bulunduğuna işaret etmektedirler. Bu yöneticiler, siyasi iktidardan çok iş çevreleri ve hükümetin benimsedikleri amaç ve hedeflere ulaşmada güçleri üzerinde durmaktadırlar.

Gelişmiş ülkelerde hükümetler devamlı bir ekonomik gelişme sağlamayı arzulamakta ve bu amaçla da faaliyetlerini toplumun sosyal refahı ile ilgili en ayrıntılı konulara kadar genişletmekte, ulusal sorunlara merkezileştirilmiş bir karar mekanizması içerisinde çözüm aramaktadırlar. İş çevreleri ise yurt içindeki ve yurt dışındaki faaliyetlerini genişletme, rasyonelleştirme ve bunu devamlı işler hâle getirmenin yollarını aramakta, teknik ilmi ve sosyal problemlerine çözüm bulmak amacıyla önemli harcamalar yapmaktadır. Fakat bazı yönetici iş adamlarına göre iş alemi ile hükümet, amaç ve hedeflerdeki benzerlikleri görememekte ve ülkelerinin ekonomik ve sosyal gelişmesinin sağlanmasında bağımsız lider durumunda kalmak istemektedirler. Bir kısım yönetici iş adamlarına göre, hükümet elinde bulunan kanun yapma ve idari karar alma gücü dolayısıyla bu yarışmada daha avantajlı ve üstün durumdadır. Onlara göre, hükümetler bu güçlerini kullanmak suretiyle ekonomi üzerinde sıkı bir idare sağlama ya yönelmişler ve sosyal programlarını uygulamak için iş hayatını ağır bir şekilde vergilemişlerdir.

Bununla birlikte bazı yönetici iş adamları, iş aleminin ekonomik ve sosyal sınırsızlıklar içerisinde olduğunu ve toplumun ortak hedeflerine ulaşmada hükümetle birlikte çalışmada yavaş davrandığını doğrular nitelikte işaretlerin bulunduğu dikkati çekmişlerdir.

Sanayileşmiş ülkelerin yönetici iş adamlarının bazılarına göre ise, iş alemi ile hükümet arasındaki ilişkiler, bunların kendi rollerini yeterince iyi yönde değerlendirmedikleri ve ortak bir anlaşma içerisinde çalışmayı reddettikleri sürece çok daha kötüye gidecektir.

Hızla Kalkınan Ülkeler Kalkınma İçin Mücadele :

Hızla kalkınan ülkelerde, iş aleminin ve hükümetin mali ve beşeri kaynaklarını aşan bir sınai gelişme söz konusu olabilir. Böyle bir durumda, birçok yönetici iş adamlarına göre, iş alemi ile hükümet kısıt olan bu kaynaklar için rekabet edecekler ve sonuçta verimsiz bir çatışma içine gireceklerdir.

Beşeri kaynaklarla ilgili olarak açıklamalarda bulunan birçok yönetici iş adamı, gerek kamu kesiminde gerekse özel kesimde yeterli sayıda yönetici bulunmadığını, mevcutların da genellikle ekonomik olarak değerlendirildiğinde yeteri ölçüde verimli sayılamayacağını belirtmişlerdir. Örneğin, bir İtalyan şirketinin başkanı kendi ülkesindeki hükümet-iş alemi ilişkilerinin yeteri düzeyde gelişmemiş olmasını son yirmi yıldaki hızlı gelişmenin bir sonucu olarak bu kesimlerde ortaya çıkan yönetici sıkıntısına bağlamıştır.

Birçok yönetici iş adamına göre ise hükümet ile iş alemi arasındaki en ciddi sürtüşme konusu mali meselelerdir. Hükümet temel fonksiyonlarını yerine getirmek için iş alemini ağır bir şekilde vergilendirmektedir. Hükümet genellikle iş aleminden yeni istihdam olanakları yaratmasını, üretimde bulunmasını ve ağır bir vergi ödemesini beklemektedir. Fakat bir Finlandiyalı iş adamının belirttiği gibi her üç amacı da gerçekleştirebilecek proje bulmak artık günümüzde bir hayli güçleşmiştir.

Bir kısım ülkelerde iş hayatında daha çok kamu kesimi teşebbüslerinde bir gelişme ortaya çıkmaktadır. Bu gelişme çerçevesinde özel sektör teşebbüsleri sadece kamu kesimi teşebbüsleriyle rekabet etmek durumunda kalmamakta, aynı zamanda, adaletsiz şartlar altında faaliyet göstermeye zorlanmaktadır. Zira kamu kesimi teşebbüsleri özel sektör teşebbüslerinin sahiboldukları maliyet yüklerinden çoğu zaman sıyrılma olanağı bulmakta ve gelecekteki gelişmeleri için gerekli sermaye ihtiyaçlarını karşılayacak bir fiyat düzeyinde ürettiklerini satmak zorunluluğunda kalmamaktadır. Diğer taraftan kamu teşebbüsleri, özel kesim teşebbüslerine kıyasla, değişikliklere daha yavaş adapte olmakta ve sonuçta halka daha düşük nitelikte hizmet sağlamaktadır. Halbuki hızlı gelişen bir ekonominin mevcut kıt kaynakları en üst düzeyde değerlendirebilen, dinamik ve yeni gelişen şartlara uyabilen verimli tesislere ihtiyaç vardır.

Az Gelişmiş Ülkeler Serbest Teşebbüs İçin Mücadele :

Az gelişmiş ülkelerin iş adamları hükümet ve iş aleminin anlaşılmasında önemli boşluklar olduğunu ileri sürmüşlerdir. Birçokları bu boşluğu, her iki kesimdeki temel sevk ve idare tecrübelerinden yoksun sınaî işletmenin sorunlarından ve ekonomik prensiplerden habersiz genç ve tecrübesiz yöneticilere bağlamışlardır. Diğerleri ise, kesimler arasındaki işbirliği eksikliğini kamu kesimi yöneticileri ile özel sektör yöneticilerinin birbirleriyle anlaşma konusunda hiç bir tecrübeye sahip bulunmayışları ile izah etmişlerdir. Bu duruma sebep olarak da ülkelerindeki birçok sanayi dalının uzun süre yabancı yatırımcıların ve yöneticilerin sevk ve idaresinde kaldığını göstermişlerdir.

Birçok az gelişmiş ülkede sanayi kesimi sadece yeni ve tecrübeden yoksun değil, aynı zamanda varolma mücadelesi yapmak durumundadır. Bu ülkelerde özel teşebbüs ekonomik gelişmenin ve bağımsızlığın aracı olarak görülmemektedir.

Hatta, birçok yönetici iş adamına göre özel teşebbüs bir hayli sevimsiz bulunmaktadır. Bundan dolayıdır ki bu ülkelerin iş adamları, özel teşebbüsün, kamu teşebbüsleri ve halkın nazarında başarılı olması ve bunu ispat etmesi gerektiğini savunmuşlardır.

Az gelişmiş ülkeler, hükümet-iş alemi ilişkilerinin daha iyiye yönelmesini önleyici nitelikteki politika ve ekonomik istikrarsızlıktan büyük ölçüde etkilenmektedirler. Büyük siyasi dengesizliklere, hükümette meydana gelen hızlı değişmelere ve ekonomik krizlere tanık olmuş bazı yönetici iş adamları, sanayinin, günlük faaliyetler içinde bulunan ve belirsizlik ortamına itilen bir duruma sokulduğunu ileri sürmüşlerdir. Bunlara göre, sallanan hükümetler, özel teşebbüsü koruyacak ve teşvik edecek tedbirleri almakta ve bunu gerektirdiği uzun dönemli plânları yapmakta hevesli bulunmamaktadırlar.

Bununla birlikte bir kısım az gelişmiş ülkelerde değişik durumlar olduğu görülmektedir. Bu ülke temsilcilerine göre, iş alemi üzerindeki devletin koruyuculuğu en üst düzeyde gerçekleştirilmektedir. Ancak bu iş adamları böyle bir korumanın kontrole dönüşebileceğine işaret etmektedirler. Bunlara göre, hükümetin «sınaî gelişmenin korunması» tanımı, sonuçta, özel sektör teşebbüsleriyle rekabet edebilir nitelikte «hükümet kontrolündeki sınaî teşebbüsler»in kurulmasına yol açacaktır. Böyle bir rekabetin ise hem özel ve hem de kamu sektörünü kısıtlayacağı ileri sürülmektedir.

Araştırmaya katılan birçok yönetici iş adamı, iş aleminin hükümet-iş alemi ilişkilerinin yeteri düzeye ulaştırılamamasında en az hükümet kadar suçlu bulunduğu inancındadır. Nitekim bir Latin Amerikalı iş adamı «Ülkemizde iş çevreleri maalesef daima tenkitçi olmuş, hiç bir zaman gerçekten yapıcı ve uygulanabilir nitelikte öneri geliştirememiştir.» demek suretiyle bu konudaki görüşlerini ortaya koymuştur.

BÖLÜM : 2

İŞ ALEMİ-HÜKÜMET İLİŞKİLERİNİN GELİŞTİRİLMESİ :

İş alemleri ile hükümet ilişkilerinin nasıl geliştirileceği konusu, araştırmaya katılanların ilk defa karşılaştıkları bir sorun değildir. Bu ilişkileri geliştirme ve daha etkin hale getirme amacıyla uzun süre çeşitli yollar aramışlardır. Fakat, buldukları ve uyguladıkları yollar bu ilişkinin yaratılmasında başarılı olmamıştır. Bu tecrübe onları çok hassas olan bu konudaki darboğazların ortadan kaldırılabilmesi için yeni metodlar geliştirmeye yöneltmiştir.

Konuya yeni bir bakış açısı getirmeye çalışan bazı yönetici iş adamları, ülkelerindeki iş alemleri ile hükümet arasındaki ilişkileri bir «sorun» olarak görmekten çok her iki kesimin birbirlerini devamlı etkileme «durumu» olarak nitelendirmektedirler. Bu iş adamları ne «ideal hükümet - iş alemleri ilişkileri»ni tanımlamağa yönelmişler, ne de ona ulaşmayı ümit etmişlerdir. Birçok ülkede kesimler arasındaki karşılıklı ilişkileri geliştirmek ve ortaya çıkan sorun veya sorunları tatminkâr biçimde çözebilecek bir ortam yaratmak temel amaç olmuştur.

Araştırmaya katılanlar sorunların çözümlenebileceği bir ortamın yaratılabilmesi için hükümet ile iş alemleri arasında tam bir uzlaşma olmasının zorunlu olmadığına dikkati çekmişlerdir. Bir yönetici iş adamının «hükümet ile iş alemleri arasında belirli ölçüde bir gerginliğin bulunmasının tabii olduğu ve bunun hiç bir şekilde yanlış bir kabul olmadığı» yönündeki açıklamaları, araştırmaya katılanların çoğunluğunca olumlu karşılanmıştır. Diğer bir yönetici ise kesimler arasında bunların var olma sebeplerinden doğan belirli bir sürtüşme olduğunu ileri sürmüştür. Ona göre, iş alemleri varlığını sanayi ve ticaret hayatındaki mevcut statükoyu değiştirmekle sürdürmeğe çalışırken hükümet bu statüko-

yu korumakla varlığını ispatlamağa çalışmaktadır.

Araştırmaya katılanların görüşlerini özetlemeğe çalışan bir yönetici iş adamı «optimum» ilişki düzeyine;

- (1) Her bir kesimin toplumdaki amaçları ve rolü konusunda karşılıklı bir anlayış birliğine varmak,
- (2) İş adamları ile devlet kademelerindeki kanun yapıcısı ve uygulayıcısı olan bütün kamu görevlileri arasında resmî veya özel nitelikte her türlü haberleşme kanallarını açmak ve bunu devamlı kılmak,
- (3) Hukuki mevzuatı incelemek ve ortaya çıkan sorunları gerçekçi bir biçimde çözüme çalışmak, suretiyle ulaşılabileceğine olan inancını belirtmiştir.

İnsiyatifi Kim Ele Alacak?

Bir Amerikalı iş adamına göre «kesimler arasında gelişmiş bir anlaşma düzeyine olan ihtiyaç iş aleminde devlet kesimine oranla çok daha ağırlıklı hissedilmektedir.» Bu görüş, diğer yönetici iş adamlarını ilişkilerin en iyi bir düzeyde gerçekleştirilmesinin külfetlerini geçmişte olduğu gibi gelecekte de iş aleminin yükleneceği sonucuna götürmüştür. İş alemleri bu konudaki girişimlerini sürdürmek durumunda kalacaktır.

Bununla birlikte birçok ülke iş adamının belirttiğine göre ülkelerindeki hükümet-iş alemleri ilişkilerinin geliştirilmesiyle ilgili tedbirlerin alınmasında, devlet büyük ölçüde önderlik etmiş ve bu yöndeki girişimleri başlatmıştır.

Birinci Safha :

Fonksiyonel İlişkileri Belirleme :

Gelişen ve gelişmekte olan ülkelerin temsilci iş adamlarının açıklamalarından hükümet ve iş alemlerinin zıt amaçlar doğrul-

tusunda faaliyette bulundukları veya faaliyette bulunur gözüktükleri anlaşılmaktadır. Uluslararası araştırmaya katılan birçok önder iş adamı, hükümet ve iş alemi arasında bir anlaşma sağlanabilmesi ve işbirliği kurulabilmesi için, öncelikle bu kesimlerin gelişen ve gelişmekte olan modern ekonomiler içersindeki karşılıklı fonksiyonlarının açık bir şekilde belirlenmesi gerektiğini ileri sürmüştür. İş alemi ve kamu kesimi liderlerinin bu kesimlerin fonksiyonlarını ve herbirinin toplumdaki rolünün makul bir biçimde tanımlamaları ve bu tanımlı karşılıklı kabullenmeleri, araştırmaya katılanların çoğunluğu tarafından kabullenilen bir yaklaşım olmuştur. Bir şirketin başkanına göre esas sorun, özel kesim tarafından ulusal amaç ve menfaatların tanınması ve takdir edilmesi, kamu kesimi tarafından da gelişmiş bir özel teşebbüsün temel kavramlarının kabul ve değerlendirilmesinde daha anlayışlı olmakla yakından ilgili bulunmaktadır.

Bazı iş adamları, devletin daha anlayışlı kılınabilmesinde etkili olabilmek için özel kesimin öncelikle;

- (1) Kendi rolünü gerçekçi olarak tanımlaması,
- (2) Devletin rolünü tanımlaması ve takdir etmesi,
- (3) Bu rollerin gerektirdiği şartlar üzerinde uyuşması ve
- (4) Rollerin değiştirme fikrini benimsemesi ve amaçlara ulaşmada daha üst düzeydeki bir dayanışmayı arzulaması ve bunu kabullenmesi gerektiğini ileri sürmüşlerdir.

İş Alemi ve Hükümet Rollerinin Tanımlanması :

Araştırmaya katılanlara göre iş alemi ile hükümet arasında demokratik toplum ile hür teşebbüs ekonomisinin bütünleşmesi için vazgeçilmesi imkânsız geleneksel ve fonksiyonel işbölümü vardır. Yönetici iş adamları, iş aleminin bu fonksiyonlarını iyi bilmelerini ve onların önemi konusunda kamu kesimini ikna etmeleri gerektiğini belirtmektedirler.

Özel teşebbüsün, araştırmaya katılan iş adamları tarafından, tanımlanan görev ve katkıları şunları kapsamaktadır: Mal ve hizmet üretimi, istihdam olanakları sağlama ve yatırım fırsatları yaratma. Özel kesim bu fonksiyonunu genel anlamda ülkenin fiziki ve beşeri kaynaklarını en verimli şekilde değerlendirmek, yeni yatırımlara yönelmek suretiyle yerine getirmekte ve neticede milli gelirin artışına katkıda bulunmaktadır. Diğer taraftan özel teşebbüs üretilen mal ve hizmetlerin toplumdaki dağıtımını sağlayan düzenin kurulmasında ve onun devamlı kılınmasında önemli bir araç olmaktadır.

Devletin rolünü tanımlamak için en fazla kullanılan iki kelime «kontrolör» (controller) ve «koruyucu» (guardian) dır. Önder iş adamları genellikle devleti ferdi hakların ve özel varlıkların bir koruyucusu, milli ekonominin ise bir kontrolörü olarak görmektedirler. Dolayısıyla özel teşebbüs ferdi refahın ve ekonomik gelişmenin sağlanmasında önemli bir rol oynadığı sürece, devletin ekonominin bir kontrolörü ve koruyucusu olarak ona yardımcı olması gerektiğini ileri sürmektedirler. Bu konuda ortaya çıkan genel kanı, devletin ekonomiye bir müteşebbis olarak katılması halinde serbest teşebbüs ekonomisinde faaliyette bulunan özel teşebbüslere yardımcı olamayacağıdır.

İş Aleminin Hükümetten Bekledikleri:

Araştırmaya katılan iş adamları, iş aleminin ülke ekonomisine katkıda bulunabilmesi için hükümetçe yaratılması gereken ortam konusunda düşüncelerini belirtmişlerdir. Bunlara göre, iş alemine, mümkün olan her türlü sınırlamalardan uzak bir ortamda faaliyette bulunabilme olanağı sağlanmalıdır. Aynı zamanda hükümet de yol gösterici, kontrol edici ve yardımcı olarak kendi rolünü en iyi biçimde oynamalıdır. Genellikle iş aleminin hükümetten beklediği güvenilir bir para ve maliye politikası, sınırlayıcı ve ayrıcalık gözetici piyasa koşullarına karşı koruma ve elverişli bir alt yapıdır.

Bir Türk iş adamı alt yapıyı, «üretimin, dağıtımın ve tüketimin gerçekleştirilmesi,

geliştirilmesi ve bunun devamlı kılınması için gerekli bir araç» olarak tanımlamıştır. Güvenilir bir alt yapı ferdi hürriyetlerin en etken biçimde korunmasını sağlayacak ve hükümetin ilk iktidar günlerinde vadettiği ülke ölçüsündeki refaha ulaşılmasını kolaylaştıracaktır. Bu iş adamı araç olarak şunları düşünmektedir; eğitim sistemi; savunma sistemi; su, enerji, ulaştırma ve haberleşme şebekesi; hukuki yapı; uluslararası ilişkiler ve konsolosluk hizmetleri; ve parasal faaliyetler.

İş adamlarının hükümetlerinden bekledikleri ve yaratılmasını istedikleri koşullar şunları kapsamaktadır.

- Uygun ve kârlı fiyattan kaliteli üretimde bulunma serbestliği,
- Yurtiçi pazarlardaki monopolistik rekabete karşı korunma,
- Aşırı ve dürüst olmayan dış rekabete karşı korunma,
- İstikrarlı ve sağlam bir dış ticaret politikası; leyhte bir ödemeler dengesi,
- Aşırı idari formalitelerden kurtarılma,
- Güvenilir yatırım ve finansman ortamı; sınıai yatırımlar için makul kredi şartları; hareket serbestisine sahip mali kurumlar,
- Makul ve adil vergileme,
- Yurtiçi ve yurtdışı pazarlara hammadde, yardımcı madde, yedek parça, teknik işgücü ve kaliteli sevk ve idareci temini için serbestçe çıkış,
- Devletleştirme tehdidinden kurtarılma,
- Uygun şirketler kanunu.

Kârın Anlamı :

Serbest teşebbüs ekonomisinin temel prensiplerinden biri, yatırılan sermayenin kâr şeklinde bir geriye dönüşü olması gerektiği ve sermayenin kârlı olmıyan veya kâr getirmesi olanağı bulunmıyan bir sahaya yönelmiyeceğidir. Araştırmaya katılan bir kısım iş adamı ülkelerinde halkın ve hükümetin kârı, kâr etmeyi çirkin bir olay olarak nitelendirdiklerine işaret etmektedirler. Bu yönetici iş adamları serbest teşebbüs ekonomisi içersinde kârın

ne şekilde anlaşıldığının kamu oyuna izah edilmesi gerektiği inancı içersindedirler. Yöneticiler, kârın etken bir sevk ve idarenin (management) ve dolayısıyla de düşük maliyetlerin (ve fiyatların) ve ekonomik faydanın iyi bir göstergesi olduğunu ileri sürmektedirler. Onlara göre kâr «önemli bir sosyal değer» olarak mütalâa edilmelidir.

Değişen Sorumluluklar :

Artan nüfus, teknolojik gelişmeler, sınıai kalkınma, sosyal refah konusunda bilinçleşme ve uluslararası alanda sosyal ve parasal bütünleşmeler gibi modern yaşamda ortaya çıkan gerçekler bir ulusun yaşama düzeninde değişimleri tahrik etmekte ve önemli sorunlar yaratmaktadır. Bu değişimlere uymak için iş alemi ve devletin yeni amaçlar ve hedefler formüle etmeleri ve yeni sorumluluklar yükümlenmeleri zorunlu olmaktadır.

Her ne kadar bir kısım iş adamı serbest teşebbüs sisteminin bazı temel kaideleri üzerinde ısrarla durmakta ise de önemli sayıdaki bir kısım yönetici, bir Belçikalı iş adamının, «serbest ekonominin işleme düzeniyle ilgili çok sayıdaki doktrinel görüşler artık ikna edici olmaktan uzaktır.» şeklindeki düşüncesine katılmaktadırlar. Bu yöneticilere göre, bir kere, kamu kesiminin ekonomik ve sosyal sorumlulukları önemli ölçüde artmıştır ve artmağa da devam edecektir. Kamu kesiminin iş hayatıyla ilgilenmesi ve ekonomik faaliyetlere müdahalesi artık bir «gerçek» olarak kabul edilmelidir.

Araştırmaya katılanlar, diğer taraftan, güvenilir bir hukuki düzenin kontrollu bir ekonomiye ve ferdi hürriyetlerin yok edilmesine yol açmamasına dikkati çekmektedirler. Bu nedenle özel teşebbüsün belirli bir ölçüde kendi kendini kontrol etmesi gerektiğini savunmaktadırlar. Bununla ilgili olarak bir Portekizli banker «hürriyet ve izne tabi bir düzenin sınırlarını tanımlamak daima son derece nazik bir konu olmuştur» demiştir. Uluslararası iş adamı XIX. asır laissez-faire kapitalizmi ile komünist tipindeki bir otokrasi ara-

sında orta bir yolun bulunabileceği inancındadır.

Bir ekonomide kamu teşebbüsünün varlığı bir kısım özel kesim yöneticilerinin canını sıkıkmaktadır. Bu konuda bir iş adamı, «iş alemi ve hükümet ilişkileri sadece devletin bir kanun yapıcısı ve iş hayatının düzenleyicisi olarak davranmasından değil aynı zamanda ekonomik faaliyetlere doğrudan katılmasından etkilenmektedir» demektedir. Bir kısım yönetici iş adamı özel kesimin daha verimli iş göreceği gerekçesiyle kamu teşebbüslerine karşı çıkarken, bir kısım iş adamı da bu konuda, Hindistanlı bir iş adamının «özel teşebbüsün gelişebilmesi için geniş imkân ve sahalara vardır» şeklindeki görüşüne katılmakla yetinmektedirler. Her ne olursa olsun, önemli sayıdaki iş adamları kamu teşebbüslerini ülkelerindeki hayatın gerçek bir yanı olarak görmektedirler. Bu nedenle, eğer bir ekonomide kamu ve özel teşebbüsün birlikte faaliyet göstermesi arzu ediliyor ve ekonominin gelişmesi, istikrarlı bir düzen içersinde bulunması isteniyorsa, kamu kesiminin hangi ölçülerde ekonomiye doğrudan katılacağı konusunda özel kesim ile bir çeşit anlaşma yapmağa arzulu bulunması ve her iki kesimin de zararlı bir rekabete girmekten sakınması için karşılıklı sorumluluklarının ne olacağını tanımlamaları gerektiğini ileri sürmektedirler.

Araştırmaya katılan iş adamları iş aleminin rolünün de değişeceğini belirtmektedirler. Bir ülkenin sorunları çok daha karmaşık bir duruma geldikçe ve bu sorunların çözümünün maliyeti arttıkça iş alemi, toplumun refahını gözönünde bulundurarak daha yüksek oranlarda ekonomik ve sosyal sorumluluklar yüklenmek zorunda olacaktır. Halk, teşebbüslerdeki hisse sahipleri, istihdam edilenler ve devlet, bunu özel teşebbüsten beklemektedirler. Bunun içindir ki, İrlandalı bir iş adamının belirttiği gibi «özel kesim ve sanayinin kâr etme hakları yanında sosyal sorumlulukları da vardır».

Özet olarak denilebilir ki iş adamları, hükümet ve iş aleminin ortak amacı olan

ekonomik refaha ulaşmada karşılıklı rollerini yerine getirdiklerini ve bu kesimler arasındaki fonksiyonel ilişkilerin bağışlaşma ve «paylaşılmış sorumluluk» yönünde değişmekte olduğunu tesbit etmiş bulunmaktadırlar. Yönetici iş adamlarına göre kesimlerin rollerindeki bağışlaşma, iş alemi ve hükümetin ileri gelenleri arasında en üst düzeyde bir işbirliği anlayışını ve iyiniyeti zorunlu kılmaktadır.

İkinci Safha: Özel Kesimin Daha Etkili Yaklaşımı :

Hükümetten daha iyi bir anlayış görebilmek ve takdir edebilmek için özel teşebbüs ne yapmalıdır? Bir Türk iş adamı tarafından ortaya konan bu sorun uluslararası iş adamlarının büyük bir çoğunluğunun üzerinde durduğu temel bir konu olmuştur. Birçok yöneticinin inancına göre iş alemi hükümetten ve onu seçenlerden beklediği anlayış ve hürmeti kendisi kazanmak durumundadır.

İş Alemi Örnek Yaratmaktadır — Yeni Bir Düşünce :

Dünyanın çeşitli ülkelerinin iş adamları, özel teşebbüslerin hükümetlerin yersiz gözetimi ve hukuki müdahaleleri olmaksızın da ülkelerinin ekonomisinin gereklerine göre hareket edebileceğini göstermesi gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Onlara göre, bu teşebbüsler sadece kârla değil aynı zamanda halkın refahı ve ulusun tüm ekonomik ilerlemesiyle ilgilenen dürüst ve verimli işletmeler olduklarını örnekler vermek suretiyle ispat etmelidirler. Bu yönde tavsiyelerde bulunanlardan Avusturyalı bir iş adamı «iş alemi ile hükümet arasında daha iyi ilişkiler kurmak iş aleminin bu yönde bir hava yaratması ve bu konuda örnekler vermesiyle mümkün olabilir» demektedir.

İş aleminin kendi kendini irdemesi ve kendi kendini eğitmesi gereğine inanan önde gelen bir Alman imalatçısı şunları yazmaktadır:

«İş alemi, hükümet çevrelerinde ve kamu oyununda kendi haklarında oluşmuş bulunan olumsuz havayı silmek için devamlı gay-

ret göstermelidir. Özel kesim bu soruna gerektiği kadar önem vermemiştir. Tamamen aksi olarak, iş aleminin devlet görevlilerinin kendilerini basit bir deyimle sadece kendini düşünen, kendi menfaatini gözeten, bu amaçla faaliyette bulunan bir firma veya bir grubun menfaatlerini üstün tutan ve tüm ulusun ekonomik refahını çok ender hatırına getiren bir kesim olarak görmelerine müsaade etmişlerdir.»

Gelişmekte olan ülkelerin bir kısım yönetici iş adamı, bazı hâllerde iş adamlarının kötü bir yol açtıklarını ve başarılı olma ihtirasları dolayısıyla şüpheli yollara tevessül ettiklerini belirtmişlerdir. Onların bu davranışları özel kesim imajını bir hayli zedelemiştir. Bir Orta - Doğulu yönetici iş adamı bu durumu gözönünde tutarak «Kamu yöneticileri özel kesime karşı kötü duygular içerisinde değildir; sadece ona tam anlamıyla itimat edememektedirler» demektedir.

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki özel kesim liderleri güven verici davranışların ve aydın iş adamlığının iyi bir imaj yaratılmasının temel gerekleri olduğu konusunda genellikle hemfikirlerdir. Bunlar, aynı zamanda, her yerde olduğu gibi iş aleminde de davranışların kelimelerden daha önemli olduğunu ifade etmişlerdir.

İş aleminin ve yabancı yatırımcılar için önerilen davranışlar şunları kapsamaktadır:

- Yurtiçi pazarlarda adil rekabet, tüketicinin korunmasının sağlanması (ürünlerin kalite standartları, standart ağırlıklar ve ölçüler, reklamcılık v.s.),
- Enflasyonist olmayan fiyat politikası,
- Ülke çapında sanayi gelişmeye ve kalkınmanın gereklerine dönük güvenilir bir yurtiçi yatırım ve finansman politikası ve genel parasal istikrar,
- Güvenilir deniz aşırı yatırım ve ticaret anlaşmaları; tüm deniz aşırı mübadelelerde ve işlemlerde istisnai nitelikte iyi davranma ve uygulama,
- İşgücüne tutarlı davranma (adil ücretler, elverişli çalışma şartları, pratik eğitim programları),

- Vergileri zamanında ödeme ve şirketlerle ilgili hukukî mevzuata herhangi bir takibata maruz bırakmayacak tarzda bağlılık,
- Hükümetin benimsediği temel ilkelere ve kalkınma plânlarına bağlı kalma,
- Sonuçları tüketim ürünlerine ve sanayi ürünlerine uygulanabilecek ve tüm ülke sanayiinde faydalanılabilecek teknolojik ve ilmi araştırmalar yapma,
- Faaliyetlerinin bir göstergesi olarak malî yapıları ve işletmeleriyle ilgili bilgileri kamu oyuna daha fazla açma,
- Ulusal politikaları ve tüketiciyi etkileyici nitelikteki gelecekteki programlarıyla ilgili plânlarını kamu oyuna duyurma,
- Eğitim programlarına ve kurumlarına katkılarda bulunma ve sorumluluk alma,
- Zorunlu toplumsal projelere (örneğin; konut, sağlık hizmetleri, gençliğin iş başında eğitimi, halkın eğlenmesi, temiz hava ve su ile ilgili kampanyalar) para, personel ve araç-gereç yardımıyla katkıda bulunma.

Araştırmaya katılanların üzerinde ısrarla durdukları diğer bir konu da, yabancı sermaye şirketlerinin bulundukları ülkelerin geleneklerine, iş tecrübelerine ve alışkanlıklarına aşina olmaları, ev sahibi ülkelerdeki medenî sorumluluklarını yerine getirmeleri ve mahalli iş adamlarıyla işbirliği yapmaları olmuştur.

Hükümeti ve Politikayı Anlama:

Araştırmaya katılan birçok iş adamına göre iş adamları, hükümetlerin demokratik düzenlerde hangi güçlükler ve zıt koşullar içersinde faaliyet gösterdiklerini daha fazla anlamağa çalışmak zahmetinde bulunurlarsa iş çevreleri ile hükümet arasında anlaşma ve işbirliği sağlama o ölçüde kolaylaşacaktır. Bu iş adamlarının görüşlerine göre iş âlemi, hükümet faaliyetlerinin ayrılmaz bir parçası olan karmaşık karar verme sürecini, kuvvetler dengesi-

ni ve hükümet politikasını kabullenmek ve takdir etmek durumundadır.

Yapıcı Tenkit ve Alternatif Davranış

Araştırmaya katılanların bir kısmı, iş aleminin ortaya konan politikaları ve hukukî önerileri yapıcı biçimde tenkide yönelmesi halinde gerek hükümette gerekse kamu oyunda bunları kabule hazır geniş bir kitle bulabileceği inancındadırlar. Birçok iş adamına göre kabullenilir olmaktan uzak bir politika veya hukukî mevzuatın en yapıcı biçimde tenkidi, bunları desteklenebilir nitelikte alternatif önerilere dönüştürebilecek veya, mevzuat değişikliği yapma yönünde yeni davranışın benimsenmesini sağlayabilecektir.

İlişkilerin Geliştirilmesinde Hükümetin Katkıları:

Birçok yönetici iş adamı hükümet ile iş âlemi arasındaki ilişkilerin geliştirilmesinde iş âleminin inisiyatifini el almasının önemine işaret etmekle birlikte, hükümetin de bu konuda kendi rolünü oynamağa arzulu bulunması gerektiğini ileri sürmektedir. Bunlara göre hükümetin:

- Aydın ve tecrübeli, seçimle veya tayinle gelen yöneticilere ve memurlara sahibolması,
- Özel teşebbüsün felsefesini ve fonksiyonlarını anlaması,
- Etkin bir idarî ve teşriî sürece sahibolması,
- Seçimler arasında makul bir süre sağlaması, güvenilir liderlik yapması, ilke ve hedeflerini politik gerginliklerin etkisinde kalmadan gerçekleştirmesi,
- Mevcut politikalarını ve gelecek için programlarını devamlı ve tam olarak kamu oyuna açıklaması halinde kesimlerin anlaşması ve işbirliği kurması daha kolaylaşacaktır.

Bazı yönetici iş adamları hükümetin çeşitli yollarla etkilenebileceğini belirtmişler, ancak kamu görevlilerinin iyiliklerde bulunmalarının kesimler arasında gerçek anlamda bir anlaşma ve işbirliği yaratıla-

bilmesi için yeterli bir garanti olarak kabullenilmemesi gerektiğine dikkati çekmişlerdir.

İYİ GELİŞTİRİLMİŞ BİR STRATEJİ:

İş adamlarınca, hükümetle olan ilişkilerin düzenlenmesi amacıyla ülkelerindeki siyasî, ekonomik ve sosyal durumları yansıtan ve toplumun çeşitli sorunlarına çözüm getiren uygulanabilir bir program hazırlanmalıdır. Araştırmaya katılanların görüşleri gözönünde bulundurularak iş âlemi ile hükümet arasındaki ilişkileri etkileyen faktörleri özetlemek mümkündür. Bu faktörlerden bazıları aşağıdadır:

- **Siyasî karışıklık:** Siyasî karışıklık normal haberleşme kanallarını ortadan kaldırdığı veya hükümetin liderlik durumunu belirgin olmaktan çıktığı zaman hükümet - iş âlemi ilişkisi anlamını kaybeder.
- **Ekonomik krizler:** Ekonomik krizler hükümet ve iş âlemini gelecek felâketlere karşı «ister istemez» beraberliğe sürükler, ancak bu çoğu defa geçici olur.
- **İktidardaki hükümetin siyasî felsefesi:** İktidardaki partinin siyasî felsefesi hükümetin iş âlemi ile işbirliği kurmaktaki kararını önemle etkiler.
- **Sınai gelişme düzeyi ve sevk ve idaredeki beceri:** Bu faktör gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki yaklaşım farklarını ortaya koymaktadır. İş âleminin gelişmenin çeşitli safhalarındaki değişik ihtiyaçları şunlardır: Elverişli alt yapı, güvenilir hukukî mevzuat, koruyucu tarife, şirketler için finansman kolaylıkları, denizasırlı gelişmeler, sevk ve idare kabiliyeti, vergi reformu, parasal ve malî mekanizma, kamu-özel kesim idaresinin karmaşıklığı, ilişkileri düzenleyen yoğun hükümet programlarını uygulayabilecek ehliyetli yöneticiler.
- **Ülkenin büyüklüğü:** İster gelişmiş ister gelişmekte olsun, bir ülkenin büyüklüğü o ülkedeki iş âlemi ve hükümet kadrolarının genişliğini, bunlar

arasındaki ferdî ilişkilerin kolaylıkla sürdürülmesi imkânlarını tayin eder.

- **Geleneksel ilişkiler:** Geleneksel ilişkiler iş âlemi ile hükümet arasında uygun bir işbirliğinin yaratılması ve haberleşme kanalları kurulması imkânı sağlar.
- **İş âleminin faaliyetleriyle ilgili hukukî mevzuatın ve hükümet müdahalelerinin ölçüsü:** Belirlenmiş felsefesi ne olursa olsun bazı hükümetler iş âlemini sıkı bir biçimde yönetme temayülündedirler. Böyle bir durumda her iki kesimin ileri gelen yöneticileri arasındaki ilişkiler lüzumsuz bir şekilde gerginleşir, uzlaşma olanakları güçleşir, sürtüşmeli tartışmalar yapılmaya başlanır. Bu olumsuz uygulama kesimler arasında yeni bir uzlaşma yaratılana, ferdî ilişkiler geliştirilene kadar devam eder.
- **İş âleminin kompozisyonu:** Mahallî firmaların ortalama büyüklükleri ve ekonomik ağırlıkları, firmaların faaliyette bulundukları iş çevresindeki önem dereceleri ve sınavî gelirin yöresel dağılımı hükümet politikaları üzerindeki iş âleminin etkisini tayin eder.
- **Hükümet sistemi:** Yasal sürecin işleyiş biçimini, karar alma yöntemini ve

düzenleyici güçleri tayin ve tesbit eder.

- **İş âlemi dışında hükümeti etkileyen baskı grupları:** Bir işçi örgütünün politik gücü iş âleminin hükümeti etkileme gücünü etkileyebilir.
- **Kamu oyu:** Kamu oyunun hükümete ve iş âlemine karşı tutumu iş âleminin hükümeti ikna etme çabalarını güçleştirir veya kolaylaştırır.
- **Hükümet kararlarını etkileyen uluslararası işler:** Uluslararası para durumundaki düzenlemeler, temel malların ve diğer ürünlerin fiyatlarındaki değişmeler, tek ve çok taraflı ticaret anlaşmaları, bölgesel pazar yaratmayla ilgili bütünleşmeler ve uluslararası politik stratejiler hükümetlerin kararlarını önemle etkiler.

Araştırmaya katılanların kanıtlarına göre iş âlemi - hükümet ilişkilerinin yönü ve biçimi, dolayısıyla da işbirliği ve haberleşmenin geliştirilmesi için alınacak tedbirlerin niteliği ülkeden ülkeye değişiklik gösterebilir. Bunlara göre hemen hemen her ülkede iş adamlarının hükümetle daha iyi ilişkilerin kurulabilmesinde kullanabileceği bazı temel ortak yöntemler vardır.

BÖLÜM: 3

İYİ BİR HABERLEŞMENİN GEREKTİRDİĞİ TEDBİRLER

Araştırmaya katılan iş adamları hükümetle iş alemi arasında üst düzeyde bir haberleşmenin kurulmasının genel bir ihtiyaç haline geldiğine işaret etmektedirler. Dünyanın çeşitli yerlerindeki iş adamları geleneksel husumetin, ayrıcalığın ve hükümet - iş alemi ilişkilerini zedeleyen önemli ekonomik ve politik anlaşmazlıkların giderilmesi için giderek daha üst düzeyde ve devamlı bir haberleşmenin kurulmasını istemektedirler.

Önemli sayıdaki bir kısım iş adamına göre iş aleminin uygulayacağı haberleşme tedbirleri ve tekniklerinin niteliklerinin ötesinde asıl olan iş âleminin kendisini, hükümet görevlilerinin, politikacıların ve en önemlisi halkın anlayabileceği biçimde tanıtmaya istekli olmasıdır. Bu konuda bir İngiliz iş adamı «iş adamları toplumun sadece önemli bir parçasıdır. Şayet demokrasilerde görüldüğü şekliyle toplumun diğer parçasını teşkil eden hükümet onları yeterince dinlemiyorsa bu takdirde iş adamları haberleşme için daha emin ve ikna edici yollar bulmağa çalışmalıdır. Hoparlörleri, seyircileri ve salonun akustliğini suçlama iyi bir yaklaşım değildir.

Araştırmaya katılan iş adamlarının iyi bir haberleşmenin kurulabilmesi ve hükümetin düzenleyici faaliyetleri ve çıkardığı hukukî mevzuatlar hakkında daha fazla bilgi edinilebilmesi için tavsiye ettikleri tedbirler aşağıda belirlenmiştir:

- Genel bilgi, eğitim ve öğretim kampanyaları,
- Ferdî temas,
- Resmî ve gayri resmî tartışmalar,
- Resmî ve gayri resmî danışmalar
- İş alemi ve hükümet yöneticileri için pratik eğitim ve öğretim,
- İş alemi için özel yasal teknikler.

Genel Bilgi, Eğitim ve Öğretim Kampanyaları:

Araştırmada temsil edilen hemen hemen her ülkenin iş adamları bilgi edinme, eğitim ve öğretim amacıyla düzenlenecek kampanyalara ihtiyaç olduğu görüşünde birleşmişlerdir. Bunlara göre ancak bu yolla özel teşebbüsün hem amaç, hedef ve politikalarının hem de acil ve gelecekteki ihtiyaç ve sorunlarının ülkenin politik liderleri, devlet başkanı, kanun yapıcıları, memurlar ve seçmenler gibi karar oluşturu organlarınca bilinmesi mümkün olacaktır. Bir yönetici iş adamının deyişiyle «Hükümet ve kamu oyunun özel teşebbüsü anlaması ve takdir etmesi veya aksi bir kanaate varması hür ekonomilerde hükümetin ve özel teşebbüsün birbirlerinin faaliyetleri ve sorunları hakkında yeteri gerçeklikte bilgili olmalarına bağlıdır.»

Önder iş adamları hükümet ve iş aleminin birbirlerini yeterince tanımamalarının güvensizliğe yol açacağı gerçeğini kabul etmektedir. Bunlara göre hükümete devamlı olarak objektif bilgilerin aktarılması, kamu oyunun hür teşebbüs ekonomisinin ne olduğu hakkında aydınlatılması, özel teşebbüsün ülke için ne ifade ettiğinin belirlenmesi ve verimli bir şekilde faaliyet gösterebilmesi için hangi koşullara ihtiyaç duyulduğunun açıklanması iş aleminin amacı olmalıdır.

Kampanyanın Mesajı:

İş alemi hükümet ve genel olarak halkla kurduğu «devamlı diyalog» da neleri belirlemelidir?

Bazı yönetici iş adamlarına göre iş aleminin mesajı temel ekonomik gerçeklerin öğretilmesiyle başlamalıdır.

Araştırmaya katılanların birçoğu iş aleminin başarılarını ve ekonomiye katkılarını açıklaması gerektiğine inanmaktadır. Bunlara göre hükümet ve politik gruplar iş aleminin kendilerine iletilen bu bilgiler üzerinde duracaklar ve bunu bir ikna yolu olarak kabulleneceklerdir. Ayrıca iş aleminin geçmiş uygulamalarının genellikle olumlu olduğu unutulmamalıdır. Bir İtalyan yönetici iş adamının açıklamaları bu görüşü desteklemektedir:

«Belirtmek isterim ki geçenlerde üst düzeydeki bir hükümet üyesi, ekonomimizi yeniden canlandırmak ve kurmak amacıyla sıkı bir çalışma gösteren önder iş adamlarının bu gayretlerini ve fedakârlıklarını yeterince açıklamamakta hata etmektedirler» demiştir.

Bir kısım yönetici iş adamları kamu teşebbüslerinin bilinen başarısızlıklarının ve az kârla faaliyet göstermelerinin özel teşebbüs lehine bir durum yarattığını düşünmektedirler. Bir Orta Doğulu iş adamına göre «İş adamları için en iyi yol özel teşebbüsü büyük ölçüde bürokrasiye boğan hükümet politikalarındaki ekonomik başarısızlıkları ortaya çıkarmaktır.»

Yönetici iş adamlarınca kabullenilen diğer bir görüş de iş aleminin özel teşebbüsün gelişmesi ile refah arasında ve refah ile ülke ekonomisinin gelişmesi arasında sıkı bir ilişki kurulması hususunda titizlik göstermesi gerektiği olmuştur.

İş Alemi İçin Yeni Bir Kampanya Yolu:

Hükümeti ve toplumu iş aleminin rolü ve katkıları konusunda eğitmek ve bilgililetmek amacıyla sürdürülen kampanya geleneksel serbest teşebbüs felsefesi üzerine oturtulmuştur. Bazı iş adamlarına göre çoğu defa bu felsefe çağdışı olup buna göre sürdürülen kampanya da hükümet, iş alemi ve halk arasındaki geleneksel anlaşmazlıkları artırmaktadır. Bu nedendir ki yönetici iş adamları soruna yeni bir yöntemle yaklaşılmasını önermektedirler. Yaratılacak yeni imajla özel teşebbüs önderlerinin iş alemi ile hükümetin bağınlaşması gereğini kabullendikleri gösterilecek ve özel teşebbüsün daha fazla sos-

yal sorumluluklar yüklenmeğe hazır olduğu belirlenecektir.

Diğer taraftan bir Belçikalı yönetici iş adamı iş şirketlerinin ve firmaların «muasır bir düşünce yapısı çerçevesinde kalınarak serbest teşebbüsün felsefesi, amaçları ve sosyal hedeflerini tesbit» etmeleri gerektiğini ileri sürmüştür. Ona göre, «Artık, örneğin, kârı özel teşebbüsün yegâne motifi olarak takdim etmek mümkün değildir. Bugünkü koşullarda kâr ekonomik verimliliğin bir ölçüsüdür ve pazar ekonomisinde yaşayabilmenin gerektirdiği bir ön koşuldur.»

Hükümet İçin Gerçekler:

Her ülkenin ekonomisi özel teşebbüsün başarı çizgisindeki sapmalara ve değişmelere karşı aşırı derecede hassastır. Birçok iş adamına göre şayet iş alemi hükümetten ekonomide ıstıkrar yaratmasını ve özel teşebbüsü sınırlayıcı nitelikte olmayan yasalar geliştirmesini bekliyorsa bu takdirde hükümetin ve diğer kanun yapıcılarının daha güvenilir kararlar alabilmesi için ihtiyaç duydukları bilgileri sağlamalıdır. Bir Lübnanlı iş adamının belirttiği gibi «önder iş adamları hükümeti ekonomik politikaların geliştirilmesiyle ilgili olarak ihtiyaç duyduğu bilgilerle teçhiz etmelidir.»

Hükümetin sınai gelişme ve çeşitlenmeyi destekleme taahhüdünde bulunduğu kalkınmakta olan ülkelerde, iş adamları hükümetle işbirliği yapmak ve sanayileşme programının gerektirdiği önemli bilgileri sağlamak suretiyle iyi niyetlerini gösterme fırsatını elde etmektedirler.

Güvenilir ulusal ekonomik kararların oluşturulabilmesi için hükümete sağlanan bilgilerin güvenilir, objektif ve en son bilgiler olması gerektiği iş adamlarınca kabul-nilmektedir. Bu konuda Norveçli bir sanayici «Kanaatime göre hükümetin iş alemine karşı daha anlayışlı olmasını sağlamak için izlenebilecek en iyi yol bir firma ile ilgili bilgiler vermektir. Bu bilgiler tam ve gerçekleri yarım bir şekilde yansıtmayan doğrulukta ve hükümetin ilgili her durumda güvенеbileceği ve kullanabi-

leceği nitelikte bilgiler olmalıdır.» demektedir.

Bir kısım yönetici iş adamları iş aleminin ülkelerinin önemli ekonomik ve sosyal sorunlarıyla ilgili araştırmalar yapmaları veya bu tip araştırmaları finanse etmeleri gerektiğine işaret etmektedirler.

Ayrıca diğer bir kısım yönetici iş adamları ise bir ülkedeki iş alemini ve sanayicileri temsil eden derneklerin güvenilir bilgilerin sağlanması ve araştırma çalışmalarının sürdürülmesi için iyi bir kaynak olabileceği inancına sahiptirler.

Politik ve Halkla İlişkilere Yaklaşım:

Önder iş adamları, hükümetle anlaşma sağlanmasında ve yasal kararların etkilenmesinde iş aleminin karşılaştığı birçok güçlüklerin hükümet görevlilerinin ve kanun yapımcılarının politik mülâhazaların etkisinde kalarak iş alemine karşı takındıkları tavırların bir sonucu olabileceği hususunda genellikle görüş birliği halindedirler.

Dolayısıyla de bu iş adamları, hükümetin davranışlarını ve politik düşünceleri etkileme teşebbüsünde gerek bilgi derlemesinin gerekse eğitim ve öğretim kampanyalarının ister hükümette görevli olsun veya olmasın, ister doğrudan yasal organlar olsun, isterse siyasî partilerin nüfuslu üyeleri olsun doğrudan doğruya siyasî kararları oluşturanlara yönelik bulunması gerektiğini ileri sürmektedirler. Bununla birlikte bu iş adamları bir ülkenin siyasî fikir yapısının büyük bir yönünün kamu oyunca tayin edildiğini kabul etmektedirler. Bu nedenle de iş adamlarınca hükümete ve siyasî gruplara kamu oyu kanalıyla vasıtalı olarak yönelmesinin daha etkili bir yaklaşım olduğu ifade edilmektedir. Bunun iş aleminin için anlamı ise daha yoğun bir halkla ilişkiler kampanyasına yönelmesidir.

Eğitim Kurumları İle İlişki:

Bazı yönetici iş adamları halkın görüşlerinin dolayısıyla de gelecekteki hükümet ve siyaset liderlerinin görüşlerinin öncelikle genel okul sistemi içersinde oluşturu-

lulduğunu bilmektedirler. Bunlara göre serbest teşebbüs sisteminin prensipleri ilk defa bu okul sistemiyle sınıflara götürülmelidir. Nitekim bir yönetici iş adamı «temel kavramların okullara sokulması» gerektiği üzerinde durmaktadır.

Araştırmaya katılan bazı iş adamları hükümetlerinin iş alemine olan husumetlerini sosyalist görüşlü üniversitelerde özel teşebbüsün kötü taraflarını öğrenen hükümet görevlilerinin etkilerine atfetmişlerdir. Bunlara göre iş aleminin okullarda öğrencilere özel teşebbüsün gerçek yönleriyle tanıtılmasını sağlayacak girişimlerde bulunmalıdır.

Bir yönetici iş adamı «sınıflarda öğretim özerkliği vardır ve iş adamları buna hürmet etmelidir.» demektedir, ancak hür teşebbüsün eğitim kurumlarına olan katkıları karşılığında bu gerçek durumunu yansıtır ve ekonominin gelişmesindeki rolünü belirleyici davranışlarda bulunmasını yararlı görmektedir.

Bir kısım yönetici iş adamları iş aleminin daha iyi bir iş idaresi ve ekonomi eğitimi için özel eğitim kurumları kurmasını ve bu yönde sorumluluk almasını önermektedir. Diğer bir kısım yönetici iş adamları ise iş aleminin ile mevcut eğitim kurumları arasında resmî bir ilişki kurulmasını önermektedirler.

Bir Zıt Yaklaşım:

Birçok yönetici iş adamına göre vasıtalı veya vasıtasız olarak hür teşebbüs sistemini yıpratmayı amaçlayan politik grupların bu yöndeki neşriyatına ve propaganda faaliyetlerine karşı iş aleminin bilgi sağlama ve halkla ilişkiler yönünde kampanyalar düzenlenmesi gerekmektedir.

Özellikle sanayiini yeni kurmakta olan ve henüz bunun dahi yeterince benimsemediği gelişmekte olan ülkelerde özel teşebbüse karşı vasıtasız bir biçimde girilen propaganda faaliyetleri bu ülkelerdeki iş adamlarınca bilinmektedir. Bu konuda bir yönetici iş adamı «kamu oyunun mahalli sanayii henüz yeterince sevimli bulmadığı bir demokraside hükümet - iş aleminin ilişkileri hakkındaki demogojiler özellikle

birkaç büyük iş adamına veya sanayiciye yöneltildiği zaman önemli etkiler yaratabilir.» demektedir.

Araştırmaya katılan diğer bir iş adamı «sosyalist politik eğilimler» in yarattığı kuvvetli etkilere işaret etmektedir: «19. asırdan bu yana sosyalist politikacılar iş aleminin toplumu kendi çıkarları uğruna istismar ettiğini, üretim faaliyetleri sonucu elde edilen kârın fertler arasında eşit bir şekilde dağıtılabilmesi için bu teşebbüslerin devletin olması gerektiğini anlatmışlardır. Bu gerçekte kapitalizme karşı bir mücadele idi. İnkâr edilemez ki kuvvetli demogojik vaatlerle desteklenen bu sosyalist teoriler geniş bir şekilde yayılmıştır. Birçok ülkelerde hükümetler bu gelişimden önemli ölçüde etkilenmişler ve hatta aşırı sağcı partiler bile gerçekten sosyalizmin amaçlarını ve uygulamalarını yansıtan birçok konulara programlarında yer vermişlerdir.

Sanayileşmiş ülkelerin önder iş adamları da sosyalizm ve refah devletine doğru giderek artan baskılar karşısında serbest teşebbüs sisteminin faziletini açıklama ve bunu halka duyurma ihtiyacını duymaktadırlar.

Haberleşme Ortamını Değerlendirme:

Birçok yönetici iş adamı iş aleminin gerekli bilgilerin ilgililere aktarılması ve halkla ilişkilerin sürdürülmesinde uyguladığı yöntemlerin her ülkedeki halkın anlayışlarına, iş aleminin hedeflerine ve hakim olan ekonomik ve sosyal koşullara bağlı olarak değişeceğine inanmaktadır. Bununla birlikte araştırmaya iştirak edenlerin büyük bir çoğunluğu iş aleminin basın, radyo ve televizyon gibi universal haberleşme araçlarını daha büyük ölçüde ve daha etkili bir biçimde kullanmasını önermektedir. Bu konuda İsveçli bir banker şöyle demektedir:

«Bana öyle geliyor ki her ülkenin ortak bir yanı vardır: Fikir oluşturma ortamının (gazeteler, radyo, televizyon) büyük ölçüde gelişmiş bulunduğu bugünün demokrasilerinde özel teşebbüsün birinci amacı görüşlerini açık ve seçik olarak ortaya koy-

maktır. Özel teşebbüsün politika dışında kalmağa ve ekonomik menfaatlerini herhangi bir başkası tarafından gözetilmesini beklemeğe tahammülü yoktur. Tam aksine faaliyetlerini söz konusu ortamı değerlendirerek kamu oyunu etkilemek hedefine yöneltmelidir.»

Bir kısım iş adamları iş aleminin sadece hükümetin büyük ölçüde tenkitlerini çeken ticaret amaçlı haberleşme araçlarından yararlanılmasına karşı çıkmaktadırlar. Örneğin, diğer bir İsveçli iş adamı iş alemince yönetilmeyen gazetelerle iş aleminin dürüst işbirliğine girmesi gerektiği üzerinde durmakta ve şunları ilâve etmektedir:

Özel iş alemi için hâlâ önemli olan yüksek kalitedeki bağımsız gazetelerin mevcudiyetidir. Bu gazeteler yazdıklarıyla prim yapmaktadırlar. Güçlü iş çevrelerine bağlı olarak tanınan gazetelere saygı duyulmamaktadır.

Bağımsız gazeteler büyük ölçüde toplumun kendi fikirleri olan, hükümet ve politikaya karşı ilgili bulunan fertlerine dayanırlar. Diğer bir deyimle, özel iş alemi bağımsız olmak isteyen ve bunun için mücadeleyi göze alan insanlar tarafından desteklenmelidir.»

Ferdi İlişkiler:

İş aleminin önder iş adamlarına göre hükümet ve halka bilgi sağlama ve eğitim ve öğretim faaliyetleri yoluyla haberleşme hükümet - iş alemi ilişkilerinin geliştirilmesi için yeterli değildir. Gerçek anlaşma ve etkili bir haberleşme ancak her iki taraftaki kimseler arasında kurulacak ferdi ilişkilerin yaratacağı karşılıklı hürmet ve güven ile sağlanabilir.

Bu konuda bir Türk ticaret firmasının yöneticisi şu açıklamada bulunmaktadır:

«İlk ve en önemli iş olarak hükümet görevlilerine yaklaşmalı, onlarla konuşmalı ve sadece onların özel teşebbüsü anlamaya çalışmasını beklememeli, biz onları anlamağa çalışmalıyız. Şayet iki komşu hiçbir zaman birbirleriyle konuşmaz, birbirlerini selâmlamazlarsa nasıl birbirleriyle arkadaş olabilirler?»

Araştırmaya katılanların birçoğu iş adamlarının ortak sorunları tartışmak, görüş ve bilgi teatisinde bulunmak için hükümet görevlileriyle beraber olma fırsatlarını yakalaması ve hatta bu fırsatları yaratması gerektiğine inanmaktadır. Hükümetle sıkı ferdi ilişkiler kurulmasını öneren bir yönetici iş adamı şöyle demektedir. «Başarılı bir iş adamının şahsiyetinin ayrılmaz bir yönü olan saygı hükümet kararlarını oluşturan ve yasal tedbirleri geliştiren önemli organları etkilemek için her zaman kullanılabilir bir silâhtir.»

Araştırmaya katılanlara göre hükümetle iş aleminin yüzyüze buluşması geleneksel husumetin yarattığı sunî engelleri, mesleki ayrıcalıkları, bürokrasiyi ortadan kaldıracak ve bir yönetici iş adamının belirttiği gibi «ekonomik sorunların çözümlenebileceği dengeli bir ortamın yaratılmasını kolaylaştıracaktır.» İş adamlarına göre bunların her iki tarafın hayali barikatlar arkasından birbirine hücumuyla, en azından birbirlerini dikkate almamasıyla ve her tarafın kendi sorunlarıyla meşgul bulunduğu gerekçesiyle bir diğeriyle temas kurmaktan kaçınmasıyla çözümlenmesine imkân yoktur. Her iki taraftaki elemanların «ortak bir lisan» geliştirmeleri gerekmektedir.

Bazı yönetici iş adamları hükümetlerinin «gerçek» bir uzlaşma istemediğini ve iş aleminin ilişkileri geliştirme yönündeki çabalarına karşı direndiğini belirtmektedirler. Bununla birlikte bir kısım yönetici iş adamı ise hükümetlerinin iş alemi ile işbirliği yapma ve ferdi ilişkiler kurma ihtiyacını duyduğuna inandıklarını, hatta hükümet görevlileriyle temas teşebbüslerinde başarı elde ettiklerini ileri sürmüşlerdir. Bir iş adamı şunları açıklamıştır: «Birçok hükümet görevlisi şayet yasal ve diğer düzenleyici tedbirler ekonomik gelişmeyi engellemeğe değil onu sağlamaya yönelik ise demokratik ekonomik sistem içersinde hedeflerini ve işlerini daha iyi başaracaklarına inanmaktadırlar.» Bir kısım yönetici iş adamları ülkelerinde özellikle savaş ve ekonomik kriz dönemlerinde hükümetle iş alemi arasında daha

sıkı ferdi ilişkilerin kurulduğunu belirtmektedirler. Ancak bunlara göre bu işbirliği savaşın ve ekonomik krizin sonuçlanmasıyla kesilmiştir. Bu işbirliğinin devamlı kılınması iş adamlarınca önemle önerilmektedir. Politik açıdan bir sulh sağlansa bile ekonomik krizler bu ilişkilerin devamlı kılınmasında bir tehlike teşkil etmektedir.

Hükümetle iş adamları arasındaki ferdi ilişkilerin sürdürülmesi her iki tarafın üst düzeydeki yöneticilerinin az sayıda bulunduğu ve elit bir grup teşkil ettiği, kamu ve özel teşebbüslerin yan yana faaliyetinde bulunduğu küçük ölçekteki, sanayileşmiş ve gelişmekte olan ülkelerde daha kolay olmaktadır.

Rodezyalı bir iş adamına göre ülkesindeki iş alemi ve hükümet görevlilerinin küçük bir nüve teşkil etmeleri bu kesimler arasında sıkı ferdi ilişkilerin geliştirilmesi için bir avantaj olmaktadır.

Temel Kaideler:

Araştırmaya katılan iş adamlarına göre hükümet ve iş alemi aralarındaki farklılıkları gidermek ve uygulanabilir nitelikte etkili plânlar hazırlayabilmek için birbirlerine yaklaşmak durumundadırlar. Bu bir bakıma herbirinin tek taraflı amaçlarından fedakârlık yapmağa istekli bulunmaları demektir. Bu konuda bir Japon tekstil firmasının başkanı «(a) hükümet ayrıcalık yaratan özel durumundan ve gücünden fedakârlık yapmalıdır, (b) özel teşebbüs kendi özel menfaatlerini korumağa çalışmaktan çok ülkenin genel refahını düşünmelidir.» demektedir.

İş adamlarının büyük bir kısmı bir Amerikalı iş adamının şu görüşlerine katıldıklarını belirtmişlerdir: İş adamları, hükümet görevlileri ile diyalog kurmalı ve bunu devam ettirmelidir. Ancak bunu gerçekleştiren iş adamları hükümete ne yapması gerektiğini söylemek yerine onu eğitme yoluyla ikna etmeğe çalışmalıdırlar.»

Birçok yönetici iş adamları hükümet görevlileri ile kurulacak ferdi ilişkilerin daha başarılı olabilmesi için önerilerde bulunmaktadırlar: Bu önerilerin bazıları aşağıda özetlenmiştir:

- Dürüst ve açık tartışmaların gerçekleştirilmesi,
- Sorunlara ortak bir yaklaşımla eğilebilmek amacıyla amaç ve hedeflerde bir beraberlik sağlanması,
- Gerçeklere ve rakamlara dayanılması, belirgin olmayan genellemelere gidilmesinden sakınılması,
- Politik ve özel - menfaat gruplarının baskılarından sakınılması,
- Hükümetin halk tarafından tenkit edilebilmesi hakkını ortadan kaldırmak suretiyle dokunulmaz hale getirilmemesi,
- İş aleminin hükümetle sadece halkla ilişkiler uzmanları yoluyla değil üst düzeydeki yöneticiler yoluyla temas kurması,
- Ortak çalışmalar ve tartışmalar sonucu geliştirilen önerilerin izlenmesi ve uygulamaya konulması.

Özel Temas Noktaları:

Ferdî temasların söz konusu edilmesi halinde «hükümet» deyiminin yeteri açıklıkta olmadığı anlaşılmaktadır: Hükümet değişik pozisyonlardaki, değişik işlerdeki, değişik veya belirli sorumluluklarla yükümlü birçok kimseden oluşmaktadır. Dolayısıyla araştırmaya katılanlar «hükümetle ferdî temasları geliştirmek zorundayız» dediklerinde belirli temas noktalarını düşünmektedirler. Örneğin, bir Türk yönetici iş adamı konuyla ilgili olarak «kullandığımız deyimlere açıklık kazandırmak zorundayız. Hükümet deyiminden kasdettiğim mana kanun yapıcı organ yani parlamento ve kanunları uygulayan mekanizma, memurlardan bakanlara kadar uzanan kamu hizmetleri görevlileridir.»

Bir Hintli iş adamı tanımlamada üçlü bir yaklaşım önermektedir: (1) bakanlar, (2) hükümet sekreterlikleri ve (3) parlamento üyeleri.

Şüphesiz hangi temas noktalarının en iyi sonucu sağlayacağını kesinlikle belirlemek güçtür ve bu ülkelere göre değişik bir özellik göstermektedir. Bununla birlikte iş adamlarınca önerilen bir kısım temas noktaları şunlardır:

- Baş yöneticiler ve üst düzeydeki hükümet görevlileri (devlet başkanı, bakanlar kurulu üyeleri, bakanlar),
- Yasama organları ve parlamento üyeleri (mahalli ve ulusal),
- Düzenleyici teşkilâtlar ve/veya müşavere kurulları,
- Yarı devlet teşekkülleri (Örneğin Merkez Bankası),
- Siyasi partiler ve politikacılar,
- Hükümeti etkileyen bağımsız kuruluşlar (örneğin işçi teşekkülleri, tüketiciyi koruma birlikleri, medenî hakları savunan gruplar),
- Ulusal hükümeti etkileyen bölgesel ve uluslararası örgütler (Uluslararası Para Fonu - IMF, Birleşmiş Milletler - UN, Uluslararası Kalkınma Teşkilâtı - AID, Amerikan Devletler Teşkilâtı (OAS), Avrupa Ekonomik Topluluğu - EEC, Latin Amerika Serbest Ticaret Birliği - LAFTA, Merkezi Amerika Ortak Pazarı - CACM).

Kamu Görevlileri:

Araştırmaya katılan yönetici iş adamlarına göre devlet dairelerini yöneten veya hükümete müşavirlik yapan kamu görevlileriyle ve çok daha önemlisi hükümetin politikalarının ve yasaların uygulanmasından sorumlu bulunan kişilerle ilişki kurulması ihmal edilmemelidir. Konuyla ilgili olarak bir Kanada şirketinin başkanı parlamenter bir hükümet sistemi içersinde kamu görevlileriyle ilişki kurulmasının zorunlu olduğunu belirtmekte ve «Yönetim sorumluluğunun en büyük yükü kamu görevlilerinin üzerinde bulunmaktadır. Bakanların davranışları önemli olmakla birlikte iyi ilişkilerin sürdürülebilmesinde asıl olan üst düzeydeki devamlı kamu görevlileridir.»

Kanadalı bir yönetici iş adamı çeşitli ülkelerden araştırmaya katılanların iş alemiyle hükümet ilişkileri hakkındaki görüşlerine şu şekilde tercüman olmaktadır: «Özel teşebbüsün felsefesinin, ekonomik gelişmeye katkısının yeterince anlaşılmasının nedeni kamu yönetiminin özel te-

şebbüsü izole etmesidir. Bu işe özel teşebbüse karşı gizli bir husumet beslemenin, ona sempati duymamanın değil ilişki kurma konusundaki tecrübe noksanlığının bir sonucudur.»

Yasal ve Parlâmenter Üyeleri:

Amerikalı bir iş adamı «İlişkiler konusunda yapılan araştırmalarda nadiren üzerinde durulan ve devletin yasal bir organı olan Kongre'ye gereken ihtimamın gösterilmesi son derece önemlidir» demektedir. Dünyanın çeşitli yerlerinden araştırmaya katılan iş adamları genellikle bu görüşü paylaşmışlar ve parlamento üyeleriyle ferdi ilişkilerin geliştirilmesi gereğini kabul etmişlerdir.

Yasal ve parlamento üyeleriyle ilişki kurulması iş alemine hukukî mevzuatla ilgili gelişmelerin ve yeni önerilerin izlenebilmesi için bir haberleşme olanağı sağlamaktadır. Bu yolla iş alemi kendi görüşlerini ve önerilerini de parlamento üyelerine iletme fırsatını bulmuş olacaktır.

Düzenleyici Teşkilâtlar ve Müşavere Kurulları:

Birçok ülkenin yönetici iş adamları hükümetin düzenleyici teşkilâtlarıyla ve özellikle ekonomik müşavere organlarıyla ilişki kurulmasını önermektedirler. Bu ekonomik kurullarda görevli olan ekonomistler hükümete özel teşebbüsü etkileyen ekonomik politikalar konusunda tavsiyelerde bulunmadan önce iş adamının görüşlerini çoğu kere almamaktadır.

Birçok ülkelerde çıkarılan kanunlarla çeşitli kamu kuruluşlarına veya komisyonlara belirli sanayiler için veya iş aleminin faaliyetleriyle ilgili olarak standartlar tesbiti ve mevzuat geliştirme yetkisi verilmiştir. Bu düzenleyici kuruluşlarla ferdi ilişkilerin geliştirilmesi özel teşebbüs için önemli bir aşama olacaktır.

Yarı Kamu Kuruluşları:

Bazı iş adamları ülkelerindeki merkez bankalarının yönetim kurullarıyla ilişki kurulması konusu üzerinde önemle durmuşlardır. Birçok ülkelerde bu bankaların yöne-

tim kurullarının para ve kredi koşullarıyla ilgili olarak aldıkları bağımsız kararlar finansman ve yatırım, üretim düzeyi, tüketim ve stok, satış hacmi, maaş ve ücretler gibi temel ekonomik konuları etkilemektedir. İsviçreli bir yönetici iş adamı ülkesindeki merkez bankasının özel sanayi temsilcilerine bünyesinde yer verdiğine bu vesile ile işaret etmektedir.

Siyasî Partiler ve Politikacılar:

Birçok iş adamları hükümet politikaları ve yasal kararlar kamu görevlilerinin ve kanun yapıcılarının politik görüşlerinin ve felsefelerinin etkisi altında kaldığı sürece iş aleminin siyasî partilerle, onların liderleriyle ve ülkenin siyasî düşünce yapısını oluşturanlarla ferdi ilişki kurmak zorunluluğunda olduğu hususunda birleşmektedirler.

Bağımsız Kuruluşlar:

Birçok bağımsız kuruluşların hükümetle doğrudan ilişkileri vardır. Bazı hallerde bu kuruluşlar iş alemini vasıtalı veya vasıtasız olarak, olumlu veya olumsuz yönde etkileyen hükümet politikalarını önemli ölçüde etkilemektedirler. Araştırmaya katılanların genellikle söz konusu ettikleri bu kuruluşlar şunlardır: İşçi birlikleri, tüketicici koruyucu dernekler, medenî hakları savunan gruplar, tıbbî ve hukukî meslekî teşekküller, tarımsal ve diğer kırsal topluluklar ve dinî kurumlar.

Birçok yönetici iş adamları bir çeşit iş alemi - işçi ve/veya iş alemi - işçi - hükümet ilişkisi geliştirmek konusunda isteklidirler. İşçilerle ilişki kurulması konusunun önemle ele alınmasının başlıca iki nedeni vardır:

- 1) Birçok ülkede işçiler kuvvetli bir politik güce sahiptirler ve ekonomik sorunlarını ve ihtiyaçlarını hükümete daha kolaylıkla anlatabilirler ve kabul ettirebilirler. İş alemi ise hükümetin işçilerle sevk ve idare arasında denge sağlayıcı bir hakemlik yapabileceğinden şüphe etmektedir.
- 2) İş alemi, işçiler ve hükümet ekonomik istikrar ve sosyal refah gibi genel

amaçlara ve kendi özel hedeflerine ulaşabilmek için uzun vadeli plânlarını yaparken işbirliği yapmalı ve birbirleriyle ilgili taleplerini yumuşatmalıdır.

Kuvvetli işçi örgütlerine sahip ülkelerin araştırmaya katılan iş adamları iş alemi, işçiler ve hükümet arasında devamlı bir tartışma ve danışma ortamının yaratılması gereği üzerinde ısrarla durmaktadırlar. Yönetici iş adamlarına göre hükümet, önce sorunları işçiler ve iş aleminin temsilcileriyle ayrı ayrı tartışmalı ve daha sonra da bunları bir araya getirmek için katalizör bir rol oynamalı ve verimli olabilecek bir anlaşma sağlamak için olanaklar yaratmağa teşebbüs etmelidir.

Uluslararası ve Bölgesel Örgütler:

Bir kısım önder iş adamları, ulusal ve uluslararası iş aleminin ulusal hükümetlerin politikalarını vasıtalı veya vasıtasız olarak etkileyebilecek durumda olan uluslararası örgütlerle ilişki kurması gerektiğine inanmamaktadırlar.

Bazı iş adamları ise hükümetin uluslararası toplantılara gönderdiği delegelerin arasında bazen iş alemi temsilcilerinin de bulunduğuna işaret etmişlerdir. Örneğin İsviçreli bir yönetici iş adamı şu açıklamada bulunmuştur.

«Kennedy Round görüşmelerine katılan İsviçre delegasyonuna Ticaret ve Sanayi Odalarının görevlileri de dahil edilmiştir. Bu yolla hükümet, sanayi ve iş alemi arasında çok yakın bir ilişki kurulmuştur. Bu tipik bir takım çalışması örneği olup müşterek amaçları olan bir toplumdaki her grubun bu amaçların gerçekleştirilmesi için benimsediği işbirliği ruhunu yansıtmaktadır.»

İş adamlarının hükümetin çeşitli kesimleriyle ferdî ilişkilerin kurulabilmesi ve geliştirilebilmesi için üzerinde en fazla durdukları yöntemler şunlardır:

- Resmî ve özel tartışmalar,
- Resmî ve özel danışmalar
- Uluslararası toplantılar
- Düzenli iş toplantıları (misafir devlet görevlileriyle)

- Plânlı personel yardımlaşmaları ve eğitim programları.

Tartışmalar: Düşüncelerin Buluşması

İş adamlarına göre iş alemi ve kamu görevlileri plânlarını ve sorunlarını aynen kendi şirketlerinde, dairelerinde ve politik gruplarında kendi elemanlarıyla yaptıkları şekilde tartışmak üzere bir araya gelmelidirler. Bir iş adamının tanımladığı gibi bu «düşüncelerin periyodik bir buluşması» olacak ve iş alemi ile hükümet görevlilerinin birbirlerini tanımalarını sağlayacak ve özel teşebbüs olsun kamu teşebbüsü olsun veya hükümet olsun sorunlarının sevk ve idarenin genel sorunları olduğunu anlayacaklardır.

Araştırmaya katılanlar resmî ve özel tartışmaların

- İşyerinde —şirket merkezleri, tesisler, kamu görevlilerinin daireleri— yapılacak ferdî ziyaretler,
- Özel ortak paneller, yuvarlak masa toplantıları, seminerler, forumlar, simpoziumlar, dersler ve konferanslar tertiplemek suretiyle başlatılabileceğini önermektedirler,

Bazı ülkelerin iş adamları kendi ülkelerindeki uygulamayı şöyle özetlemektedirler: Avustralya — «Hükümetle iş aleminin ilişik kurması hükümetin bütçeyle ilgili politikaları geliştirmesi sırasında gerçekleştirilmektedir. Hükümet ve iş aleminin temsilcileri ekonomide ortaya çıkan eğilimleri, mevcut ve gelişmesi muhtemel dengesizlikleri, bu dengesizliklerin giderilmesi için gerekli politikaları, beklenen yeni gelişme sahalarını ve bu gelişmenin getirdiği ancak hükümetin ekonomik politikası ile çözümlenebilecek veya etkileri asgariye indirilebilecek sorunları tartışmak üzere bir araya gelirler.»

Türkiye — «Ülkemde hükümetle iş alemi arasındaki işbirliği Ticaret ve Sanayi Odaları ile Kabinenin her üç ayda bir yaptığı toplantılarla başlamıştır. Bu toplantılarda temel ekonomik sorunlar tartışılmakta ve bunlarla ilgili görüşler ortaya konmaktadır. Şayet ekonomik ve malî konularla ilgili bir mevzuat tartışması konusu ise iş

alemi Ticaret ve Sanayi Odası kanalıyla görüşlerini yazılı olarak hükümete iletmektedir.»

Danışma: Ortak Sorun Çözme:

Birçok ülkelerde hükümetler gerek teknik gerekse diğer sahalardaki sorunların çözümünü için uzmanların —ekonomistler, ilim adamları, avukatlar, doktorlar, mühendisler, diplomatlar, politikacılar— hizmetlerine ihtiyaç duyarlar. İş adamlarına göre hükümetlerin, aynı zamanda, iş aleminde ilgili politikaların ve mevzuatın oluşturulmasında ekonomiyle ve iş aleminde ilgili pratik tecrübelerle ihtiyacı bulduğunu belirtmektedirler. Ayrıca iş adamları iş aleminin çeşitli gruplarıyla resmî ve özel fırsatlar yaratılmak suretiyle hükümete müşavir olarak hizmet edebileceğine inanmaktadırlar. Bir yönetici iş adamlarının «uyarıcı danışma» diye tanımladığı bu yolla hükümetle iş aleminde daha üst düzeyde bir anlaşma sağlanması ve mevzuatın daha bilgili bir biçimde geliştirilmesi mümkün olacaktır.

Bir kısım yönetici iş adamları bazı «danışma» biçimlerinin siyasi bir baskı hüviyetine dönüşebileceğine işaret etmektedirler. Diğer taraftan «danışma»nın başlıca avantajlarından olarak ileri sürülen bir konu da hükümetin gerek müşavir kurumların gerekse iş adamlarının ferdî olarak yaptıkları önerileri kabul etme mecburiyetinde bulunmadığıdır. Bir Avustralya Tekstil Fabrikasının yönetim kurulu başkanının açıklamaları bu konudaki görüşleri özet olarak yansıtmaktadır.

«Bu biçimdeki bir danışma tarafların büyük ölçüde politik olmaları ve politikanın gereklerine sıkı bir surette bağlı bulunmaları nedeniyle hükümet - iş aleminin ilişkilerinin geliştirilmesinde sınırlı bir uygulamaya sahiptir. Bununla birlikte bakanlar ve diğer kamu görevlileri bu tür danışma sonuçlarıyla kendilerini bağlı hissetmeseler dahi ancak bu yolla önemli sorunlarla ilgili çeşitli görüşleri öğrenmek fırsatını bulabilmektedirler.

Yönetici iş adamları genellikle aşağıda belirlenen danışma yollarını önermektedirler:

- Hükümet görevlileriyle iş adamları arasında gayri resmî danışmalar.
- Resmî ihtisaslaşmış danışma meclisleri.
- Resmî ekonomik danışma ve tartışma grupları.
- Kalkınmayı koordine eden kurullar.

Özel Danışma Meclisleri:

Araştırmaya katılan iş adamları tarafından iş aleminde hükümet arasında danışma ve ferdî ilişkiler yoluyla sorunların çözümlemesinde üzerinde en fazla durulan araç resim ve ihtisaslaşmış danışma meclisleridir. Bir Avustralya petrol firması başkanının bu meclislerle ilgili açıklaması birçok iş adamının görüşlerini ortaya koymaktadır:

«Bu meclisler bazı yararlı fonksiyonları yerine getirmektedir:

- a) Hükümetle iş aleminde görüş teması yapılmasına fırsat yaratmada, bu işe her iki kesimin birbirlerinin ekonomideki yerini daha iyi anlamalarına yardımcı olmaktadır.
- b) Hükümet politikaları hakkında daha sorumlu düşünülmesini ve bilgili yorumlar yapılmasını mümkün kılmaktadır.
- c) Avustralya ekonomisinin geliştirilmesinde yararlı olabilecek yeni politikaların oluşturulmasında ihtiyaç duyulan yeni fikirlerin ortaya çıkarılmasında bir kaynak olmaktadır.
- d) Hükümetin ve iş aleminin etkili kimselerinin bu kesimlerin sorunları hakkında eğitilebilmeleri için elverişli bir ortam yaratmaktadır.»

Araştırmaya iştirak eden bütün Avustralyalı iş adamları ülkelerindeki çeşitli danışma meclislerinin başarıları hakkında açıklamalarda bulunmuşlar ve ayrıca bunlardan biri de hükümetle iş aleminde haberleşme ve anlaşma sağlanması için bu meclislerin kurulmasının bir ihtiyaç olarak görüldüğünü belirtmiştir. Bu iş

adamına göre «bu meclisler hükümetlerin iş aleminin plânlarını ve sorunlarını öğrenebilmeleri için önemli gördüğü kadar iş adamlarının hükümetlerin politikaları ve sorunlarını yeterince anlayabilmeleri açısından da önemli addedilmiştir.

Meclislerin Kuruluşu:

Önder iş adamlarının örnek olarak üzerinde durdukları bu tür meclislerin çoğunun kuruluşu hükümetler tarafından başlatılmıştır. İş aleminin baş yöneticileri ve devlet dairelerinin birçok baş sorumluları kendileri için iş adamlarını da bünyesinde bulunduran özel danışma grupları kurmuşlardır.

Meclislerin Kompozisyonu:

Yönetici iş adamları bu meclislere katılacak üyelerin ekonominin çeşitli sektörlerini temsil etmesi gereği üzerinde durmuşlar ve ancak bu yolla sorunların çözümü için yapılacak tartışmalara katkıda bulunulabileceğini ileri sürmüşlerdir. Bunların açıklamalarına göre bu meclislerin bir kısmı sadece iş aleminin ve hükümet temsilcilerinden oluşmaktadır. Diğer bir kısmı ise işçi temsilcilerini, ileri gelen meslek temsilcilerini, eğitimcileri ve ilim adamlarını bünyelerinde bulundurmaktadırlar.

Yönetici iş adamları bu meclislerin üyelerinin seçiminin ferdi nitelikler —özellikle dürüstlük ve kabiliyet— gözetilerek yapılmasının çok önemli olduğuna inanmaktadırlar. Bir İrlandalı iş adamına göre «bu meclislerin üyeleri ücretsiz görev yapmalı ve bu üyeliği ferdi menfaat sağlama amacıyla kullanan bir üyenin bu davranışının en büyük bir utanç sebebi addedileceği kesinlikle belirlenmelidir.»

Meclislerin Görevleri:

Meclislerde görev alacak üyelerin yönetici ve düzenleyici olarak bir başka görevleri bulunmamalıdır. Bu meclisler hükümet kararları ve hukukî mevzuatla ilgili tasarılar üzerinde tavsiyelerde bulunacak ve hükümete «iş aleminin görüşlerini» yansıtan bir kaynak olarak hizmet edecektir. Ayrıca hükümetler bu meclisleri ken-

di görüşlerini iş alemine iletmek ve çeşitli konularda ona bilgi vermek için de kullanabilecektir. Bazı meclisler hükümetin belirli amaçlara ulaşabilmesini sağlamak için iş aleminin faaliyetlerini koordine edecektir. İş adamları ihracatı geliştirmeye ilgili olarak kurulan meclisleri buna örnek olarak göstermişlerdir. Bununla birlikte, bir yönetici iş adamının belirttiği gibi bu meclisler iş aleminin ve hükümet arasında bir «uzlaştırıcı» hizmeti görmektedir.

Danışma meclislerinin çalışmaları genellikle gizlilik içerisinde sürdürülmektedir. Bu konuda bir iş adamı şunları yazmaktadır: «Bu gizli atmosfer, hükümetin iş aleminin samimi ve dürüst tenkitlerini çeşitli politik baskıların etkisi altında kalmadan kabul etmesini sağlamaktadır.

Avrupalı bir yönetici iş adamı hükümetlerin genellikle kanunî olarak danışabilecekleri nitelikte bir «istişarî komisyon» önermektedir. Ona göre «ekonomideki her menfaat grubunun kendi görüşlerini açıklayabilecekleri bir duruma gelmeleri çok zaman alacaktır. Bu istişarî komisyon kanalıyla önerilen bir tedbirin etkileri kolaylıkla değerlendirilebilecek ve ülkenin politik kadroları sorumluluklarını tam anlamıyla kabullenmek zorunluluğunu duyacaklardır.»

Özel Danışma Meclislerinin Başarılarıyla İlgili Görüşler:

Danışma meclislerinde görev almış veya bu meclislerin çalışmalarını izlemiş olan iş adamlarının en önemli tenkidi hükümetin üyeler tarafından geliştirilen önerilerini dikkate almak konusunda kendisini zorlamamasıdır. Birçok yöneticiye göre gerçekte hükümetler bu meclislerden yeterince yararlanmamaktadırlar. Nitekim bir yönetici iş adamı şunları yazmaktadır: «Bu meclisler hükümet ve parlamento tarafından düzenli bir şekilde değerlendirilmemektedir. Bunlar düzenli olarak kullanılmaları halinde hükümete verilen bilgilerin geliştirilmesine önemli katkılarda bulunabileceklerdir.

Bir Güney Amerikalı iş adamına göre danışma meclislerinin gerisindeki fikir iş aleminin hükümetle ilgili faaliyetler konusunda gerçek anlamda bir sahibolması ve göstermelik bir duruma düşülmesidir. Bu meclis hükümetin ekonominin koordinatörü ve yöneticisi olarak görevlerini koordine eden bir organdır.

Ekonomik Danışma Grupları ve Yuvarlak Masa Toplantıları:

Bir kısım hükümetler kendilerine ekonomik politikalar ve hukukî mevzuat konularında tavsiyelerde bulunabilecek ve ekonomik eğilimleri tahmin edebilecek ekonomistlerden oluşan danışma grupları tesis etmektedirler. Araştırmaya katılan bazı yönetici iş adamları hükümetin aynı zamanda iş adamlarının pratik ekonomik önerilerine de ihtiyacı bulunduğunu belirtmektedirler.

İş adamlarını da bünyesinde bulunduran ekonomik danışma veya tartışma grupları iş alemine: (1) gelişme için gerekli ekonomik koşullar hakkında hükümeti aydınlatma, (2) ekonomik istikrarı sağlamada hükümetin karşılaştığı sorunları daha iyi anlama fırsatı vermektedir.

Kalkınmayı Koordine Eden Kuruluşlar ve Danışma:

Gelişmekte olan ülkelerin iş adamları ulusal kalkınma plânlarının başarıyla uygulanabilmesi ve doğal kaynakların dengeli ve en etkili bir biçimde kullanılabilmesini sağlamak için hükümetle iş alemi arasında resmî veya en azından düzenli bir danışmaya ihtiyaç olduğu hakkında açıklamalarda bulunmaktadır. Bu iş adamlarından Kuveytli bir ticaret firmasının başkanına göre «özel iş adamlarından ve hükümet temsilcilerinden oluşan çalışma gruplarından ve koordinasyon komitelerinden daha fazla yararlanılmalıdır.»

Diğer taraftan Orta Doğulu bir yönetici iş adamı da «benzeri faaliyetlerde bulunan hükümet ve özel organizasyonların bu gayretlerinin koordine edilmesini» önermektedir. Bu iş adamı söz konusu amaca dönük bir örgütün kurulabileceğini inan-

maktadır. Bununla birlikte aynı iş adamı, bu tür koordinasyon örgütlerinin ve organlarının zamanla hükümetin özel teşebbüsün faaliyetlerine müdahale etmesini sağlayan bir araç haline dönüşebileceğine dikkatleri çekmektedir. Bütün bunlara rağmen iş adamlarında bu koordinasyon örgütlerinin önemli avantajları olduğu kanaati hâkimdir.

Bazı iş adamları hükümetin kalkınmayı plânlayan örgütleriyle iş alemi arasındaki karşılıklı danışmayla ilgili çeşitli örnekler vermektedirler.

Belçikalı bir iş adamı ülkesinin programlama bürosu hakkında açıklamakta bulunmaktadır. Bu iş adamına göre söz konusu büro ülkesinin hızla kalkınması için benimsenmiş olan amaçların gerektirdiği ekonomik hedefleri ve kararları kapsayan kalkınma programları hazırlamaktadır.

İş Alemi ve Hükümet Yöneticileri İçin Pratik Eğitim:

Birçok iş adamı eğitim programlarının ve personel alış-verişlerinin iş adamlarıyla hükümet görevlileri arasındaki gerginliği gidereceğine inanmaktadır. Geleneksel husumetin ve meslekî ayrıcalıkların hükümet görevlilerini iş aleminin ilkeleri ve tecrübeleri konusunda aydınlatmak ve iş adamlarına da hükümetin karşılaştığı sorunlarla ilgili bilgi vermek suretiyle giderebileceği kabul edilmektedir. Yönetici iş adamları hükümet ve iş alemi yöneticilerinin sınıflarda, konferans odalarında ve iş başında eğitimini sağlayacak programların hazırlanmasında da bu kesimlerin iş birliği yapmasını önermektedirler.

Resmî Üniversite Eğitimi:

Bir İtalyan iş adamı şunları yazmaktadır: «Özel iş adamları hükümet yönetiminin sorunlarını, hükümet görevlileri ise hür teşebbüs için önemli olan ekonomik kuralları ve ülkenin ekonomik refahı için zorunlu olan koşulları bilmek zorunluluğundadır.» Bu nedenledir ki önder iş adamları yüksek eğitimin memurlara iş aleminin toplum için önemi, sosyal ve ekonomik sorumlulukları, hükümet ve iş alemi ara-

sındaki işbirliği gereği konularında yeteri bilgileri sağlayacağına inanmaktadırlar. Bir Türk iş adamına göre ise «iş adamlarının hükümet, organları, sorumlulukları, görevleri, güçlükleri ve hendikaları konusunda eğitimi» aynı derecede önemi haiz olan bir sorundur.

Bir kısım iş adamlarına göre hükümetin iş aleminin tecrübelerini bilmesi o kadar önemli teşebbüs hükümet görevlilerinin bu amaçla eğitimine doğrudan malî yardımlarda bulunmalıdır.

Konferanslar ve Sevk ve İdare Kursları :

Araştırmaya katılan iş adamları hükümet ve iş alemleri görevlilerinin normal eğitimlerinin ötesinde bir eğitimle tecrübelerinin genişletilmesi gerektiği üzerinde durmaktadırlar. Konferanslar ve seminerler bunları ekonomideki yerlerini ve görevlerini daha iyi anlıyabilmelerine yardımcı olacaktır. İş adamlarına göre bu amaçla üniversiteler ve özel gruplar tarafından seminerler düzenlenmeli ve seminerlere hükümetin orta dereceli memurlarının ve şirketlerinde çalışan benzeri niteliklerdeki görevlilerinin katılmaları sağlanmalıdır. Özel şirketler ve iş aleminin örgütleri tarafından yürütülen sevk ve idare programları da iş alemleri ve hükümet görevlilerinin eğitimi için yardımcı olabilir. Bir yönetici iş adamının dediği gibi «özel sanayi ve hükümetin iyi bir sevk ve idare tecrübesi geçirmelerinde ortak yararları vardır.»—Araştırmaya katılanların belirttiği diğer bir konu da hükümetin iş alemince düzenlenen konferanslara elemanlarını göndermesidir. Bu yöndeki bir yaklaşım hükümete özel teşebbüsün sorunları ve işleme mekanizmasını öğrenme fırsatını verecek ve bu suretle de onun daha anlayışlı olmasını sağlayacaktır. Bununla birlikte birçok yönetici iş adamına göre bu konferanslar sadece hükümet - iş alemleri ilişkilerinin ge-

liştirilmesi için kurulmamıştır. Bu amaca vasıtalı olarak ulaşılmaktadır.

Personel Değiştirmeleri : Ziyaretler ve Geçici Görev :

Bazı iş adamları hükümet görevlilerine özel teşebbüsün çalışma düzenini yakından görebilmeleri için fırsat verilmesini önermektedirler.

Birçok iş adamları da geçici bir süre için ayrı bir yerde çalışmanın hükümet ve iş alemleri görevlilerine birbirlerinin faaliyetlerini tanıma fırsatını vereceğine inanmaktadırlar.

İş Alemleri İçin Yasal Teknikler:

Araştırmaya katılan iş adamlarının büyük bir çoğunluğu yeterli ve güvenilir bilgilere dayalı yasaların oluşturulmasında başvurulacak en iyi yolun hükümetle iş alemleri arasında bir uzlaşma ve işbirliği ortamının yaratılması olduğu üzerinde ısrarla durmaktadırlar. Bunlara göre böyle bir ortamda hükümet önerilen yasaların iş alemleri üzerindeki etkilerini daha rahatlıkla değerlendirebilecek ve ülkenin, kamu ve özel sektörün yararlarını gerçekten yansıtan yasaların ortaya çıkarılmasını sağlayacaktır.

Bir kısım iş adamları iş alemleri önerilen yasalar karşısındaki tutumunu ve yapıcı tenkitlerini iletmede istekli olması halinde hiç bir haberleşme yolunun ihmal edilmemesi gerektiğine işaret etmektedirler. Önde gelen iş adamları veya şirket temsilcileri ile kanun yapıcıları arasında ferdi ilişki kurulması fikirlerin tartışılması ve anlamlı bir diyalogun geliştirilmesi için yararlı olmaktadır. Sadece birkaç iş adamı tarafından resmî iş alemleri «lobby» lerinin kanun yapıcılarına görüşlerini iletilmesinde bir araç olarak kullanılabileceği ifade edilmektedir.

BÖLÜM: 4

İŞ ALEMİ HABERLEŞMEYİ NASIL ORGANİZE EDEBİLİR

Yönetici iş adamları hükümetle haberleşme konusunu tartışırken, genellikle, iş aleminin temsilci örgütleri yoluyla yapabilecekleri ile şirketlerin ve ferdi olarak iş adamlarının yapabileceklerini birbirinden ayırdetmektedirler.

Araştırmaya katılanların çoğu, iş aleminin tüm olanaklarıyla hükümet - iş alemi ilişkilerinin geliştirilmesine yardımcı olmaları gerektiği inancındadırlar. Bu konuyla ilgili olarak yaptıkları açıklamalara göre, ne herhangi bir iş grubu, ne bir şirket, ne de bir fert ilişkilerin geliştirilmesinin yükünü tek başına üzerine alabilir veya onlara bu sorumluluk yüklenebilir. İş alemini temsil eden örgütler tüm iş aleminin önemli sorunları için bir müşterek cephe teşkil edebilirler, ancak bu örgütler herhangi bir şirket adına konuşma hakkına sahip değildirler. Dolayısıyla her bir şirketin hükümet ve kamu oyu ile olan ilişkilerinde şahsî sorumlulukları ve yükümlülükleri vardır. Aynı zamanda, bir çok hallerde, tek bir iş adamının prestiji ve hükümet görevlileri ile olan şahsî ilişkileri, iş aleminin kolektif olarak veya kuruluşları yoluyla yapabileceği etkiden daha fazla etki yaratabilir.

İş Aleminin Kolektif Davranışı:

Araştırmada temsil edilen hemen hemen her ülkede, organize ticaret ve sanayi birlikleri, ülke çapında iş federasyonları ve iş aleminin desteklenen araştırma kurumları vardır. Araştırmaya katılan iş adamlarının büyük bir kısmı bu kuruluşların iş aleminin görüşlerinin, sorunlarının ve ihtiyaçlarının hükümete ve kamu oyuna iletilmesinde önemli rol oynayabileceği inancındadırlar.

Ortak Bir Ses:

Yönetici iş adamları ortak hedeflere ulaşabilmek ve hükümetten bir anlayış gö-

rebilmek için iş aleminin kendi önemli sorunlarıyla ilgili olarak bir cephe teşkil etmek durumunda olduklarını belirtmektedirler.

«Özel teşebbüs çok uzun bir süredir aşırı ferdîyetçi bir tutum içersindedir» diyen Belçikalı bir iş adamı, kuvvetli özel teşebbüs örgütlerinin kurulmasını önererek şunları öne sürmektedir.

«İşgücünün kuvvetli işçi birlikleri şeklinde örgütlenmiş olmasının, bir ülkenin siyasi ve aynı zamanda ekonomik amaç ve hedefleri üzerinde önemli ölçüde etkili olduğunun anlaşılmış bulunduğunu tahmin ederim.»

Bir ülkede imalatçılar, bankerler, ulaştırma şirketleri ve ticarî müteşebbislerin herbiri sadece kendi örgütlerini kurmakla kalmamalı, aynı zamanda, hepsinin temsil edildiği bir ticaret ve sanayi birliğinde birleşmelidirler. Bu grupların herbiri söz konusu birliğe en güçlü kadrolarıyla ve en etkili biçimde katılmalıdırlar.

Böyle bir birlik hükümetle istişarelerde bulunmak ve öneriler geliştirmek için en verimli araç olacaktır.

Araştırmaya katılan iş adamlarından biri de, hükümet ile iş alemi arasındaki devamlı ve yakın haberleşmenin «iş adamlarının ve sanayicilerin yönetimindeki çeşitli kuruluşlar yoluyla da sağlanabileceğini» ileri sürmüştür. «Bu kuruluşlar, hükümetle ve özellikle devletin diğer büyüleriyle, şahsî menfaatlerini azamiye çıkarmaya çalışan, diğer kesimi düşman gören fertler olarak değil, fakat, müşterek ulusal amaçlara yönelen taraflar olarak temaslarda bulunacaklardır.»

Gelişmekte olan ülkelerin yöneticileri, ülkelerindeki ekonomik ve sosyal kalkınmanın ortaya çıkardığı sorunları çözümlmek amacıyla iş adamlarının bir araya gelmelerini ümitle beklemektedirler.

İş adamlarına göre, iş aleminin müşterek örgütlere sahip olmadığı gelişmekte olan ülkelerde, «iş aleminin sesi» nin duyurulabilmesi için yapılması gerekli olan ilk ve en önemli iş böyle bir örgütleşmeyi gerçekleştirmektir.

Gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülkede, seslerini kendi olanaklarıyla duyurabilecek nitelikteki büyük teşebbüslerin sayısı, bu haberleşme olanaklarından yoksun küçük ölçekteki teşebbüslerin sayılarından çok azdır.

Bununla birlikte, birçok yönetici iş adamı «iş aleminin müşterek sesi» ni iş adamlarının ve şirketlerin hükümetle doğrudan haberleşmesi olanağını ortadan kaldıran, onun yerine ikame edilen bir yaklaşım olarak görmemektedirler.

İşbirliği ve Haberleşme İçin Alınabilecek Tedbirler:

İş alemini temsil eden dernekler, iyi bir hükümet - iş aleminin ilişkisinin gerektirdiği işbirliği ve haberleşmenin sağlanması ve bunun devamlı kılınmasında etken bir araç olabilirler. Özellikle tanıtıcı ve eğitici faaliyetlerde, kamu görevlileri ile önder iş adamları arasındaki ferdi temasların kurulmasında ve devletin teşrii ve icraî organlarıyla ilişkilerin sürdürülmesinde bu derneklerden önemli ölçüde yararlanılabilir. Yönetici iş adamlarına göre, kendileriyle ilgili böyle bir derneğin kurulması şu nedenlerle zorunludur; Dernek,

- Güvenilir ve en son araştırma sonuçlarını yansıtan bir bilgi kaynağıdır,
- Hükümet ile yazılı haberleşme olanağı yaratır; yayınlarda bulunur ve çalışma raporları hazırlar,
- İş aleminin ortak menfaatlerinin savunulmasında basından ve diğer mevcut haberleşme olanaklarından daha uygun bir ortam içersinde yararlanabilir,
- Kamu görevlilerinin de katılabileceği ve katkılarda bulunabileceği toplantıları, konferansları, panel tartışmalarını ve eğitici seminerleri plânlar ve düzenler,

- Bünyesinde bulundurduğu kilit personeli, yöneticileri ve başkanları kanalıyla hükümet görevlileriyle devamlı bir ilişki kurulmasını sağlar,
- Çalışma alanlarındaki iş adamları ile hükümet görevlileri arasında, içinde bulundukları günlük sorunlarla ilgili konularda bir uzlaşma sağlayabilmek için toplantılar plânlar ve düzenler,
- Hukukî mevzuatla ilgili çalışmalarda, tartışmalarda ve tasarıların hazırlanmasında tarafsız ve ortak amaçlı bir organ olarak hizmet görebilir,
- Belirli özel ve kamu projeleri için üstün nitelikte çalışma grupları (work teams) temin edebilir,
- İş adamlarının toplumsal sorumluluklarını ve bunu yerine getirebilmeleri için gerekli olan koşulları bir araya gelip değerlendirebilmeleri için bir merkez teşkil ederler.

Sorunlar:

Bir iş adamları derneğinin hükümet politikaları üzerinde etkili olabilmesi, üyelerinin hükümetle devamlı ilişki kurmak; en son bilgileri sağlamak ve gerçekçi bir hukukî mevzuata sahip olmak konularında gösterecekleri olumlu gayretlere bağlıdır. İş adamları, uzun dönemde iş adamları derneğinin başarılı olabilmemesinin zamana, bu konuda gösterilecek gayrete ve üyelerinin önderlik yapma konusunda istekli bulunmalarına bağlı olduğunu belirtmektedirler. Bu konuda bir Türk iş adamı, «bir derneğin, hükümetle ilişki kurabilecek bir araç olarak fonksiyonların en iyi bir biçimde yerine getirebilmesi için her iş adamının kendi fonksiyonlarını lüzumlu ve vazgeçilmez fonksiyonlar olarak görmesi ve kabullenmesi gerekir» demektedir.

Birçok yönetici iş adamı bazı derneklerin hükümetlere yaklaşımının etkisiz hatta bazen iş aleminin içinde zararlı olabileceğine dikkati çekmektedir. Araştırmaya katılan bir iş adamı, iş alemini temsil eden derneklerin kendi özel ve bencil menfaatlerine ulaşabilmek için basit bir klüp hüviyetine bürünmesi halinde hükümetin çok geçmeden bunların istediklerine sırt çe-

vireceğini belirtmektedir. Diğer bir yönetici iş adamı ise, bir derneğin hükümete karşı devamlı olarak muhalif bir tavır takınması halinde uzlaşma, bütünleşme ve ilişkilerde gelişme sağlama yerine sürüşme yaratacağına işaret etmektedir.

Nitekim birçok iş adamı, ülkelerindeki iş aleminin temsilcisi durumundaki derneklerin herhangi bir gelişme göstermediklerini, çağ dışı kaldıklarını ileri sürmüş ve bunların en kısa sürede yeniden örgütlenmek ve modernize olmak zorunluluğunda bulunduklarını iddia etmiştir.

Diğer bir kısım iş adamı ise, derneklerinin kompozisyonunun değiştirilmesini önermiştir. Örneğin, bir İngiliz iş adamı, ülkesindeki ticaret birliklerinde küçük ölçekteki firmaların temsil edilemediğini belirtmiştir. Bu arada bazı iş adamları da dernek üyeliğinin yabancı iş adamlarına da açık tutulması önerisinde bulunmuşlardır.

Bazı yönetici iş adamları dernek üyelerinin politika ile yakından ilgilenmemeleri gerektiği inancındadırlar. Bu konuda Danimarkalı bir iş adamı şunlara işaret etmektedir:

«Görebildiğim kadariyle iş aleminin sorunlarının en iyi bir şekilde ortaya koyulabilmesi ve anlaşılabilir hale getirilebilmesi ancak iş adamları örgütlerinde görevli sözcülerin aynı zamanda millî mecliste yer alan siyasî partilerin üyesi olmaması halinde daha iyi sağlanabilmektedir. Fikrime göre, aksi bir durum iş adamları derneklerini halkın gözünden düşürmekte, hatta, çeşitli vesilelerle görüldüğü gibi, dernek sözcüsünün dernek adına mı yoksa bulunduğu siyasî parti adına mı konuştuğu çoğu defa anlaşılamamaktadır.»

Örgütlerin Çeşitleri:

Araştırmaya katılanlar ülkelerinde çok değişik nitelikte örgütler bulunduğunu ifade etmişlerdir. Bu örgütler şöyle özetlenebilir:

- Ulusal ölçüde mecburî bir gönüllü federasyonlar,
- İşveren birlikleri,
- Ticaret birlikleri,

- Özel menfaat ve çalışma grupları,
- Araştırma kurumları,
- Hükümet ilişkilerini düzenleyen kuruluşlar,
- Uluslararası iş birlikleri,
- Genel ve pratik eğitim merkezleri.

Birçok ülkelerde iş adamları kendilerini temsil eden en az bir birliğe sahiptirler. İş aleminin büyük kaynaklara sahibolduğu gelişmiş ülkelerde ise çok değişik türde birlik faaliyet halinde bulunmaktadır. Bir Japon firmasının baş yönetmeni, her türdeki birliğin kendi belirgin amaçlarına hizmet ettiği inancındadır.

Araştırmaya katılan bir kısım iş adamları ise tüm iş alemini temsil eden üyelerden teşekkül eden merkezi bir birliğe sahibolmanın önemi üzerinde ısrarla durmuşlardır.

İş aleminin çeşitli kesimleri kendilerine özgü sorunlara sahip olup özel mevzuata tabidirler. Birçok ülkede sanayi ve ticaret birlikleri aynı zamanda hükümetle olan ilişkilerin sürdürülmesinde de yardımcı olurlar. Örneğin; Danimarka'da iş aleminin tüm kesimlerini temsil eden merkezi bir birlik mevcut olmayıp sanayi, tarım ve ticaret sektörlerini ayrı örgütler temsil ederler.

İş adamları, ayrı kesimleri temsil eden birliklerin, birbirlerine ters düşen menfaatlerinin yarattığı sorunların ciddiyetini kabul etmektedirler. Diğer taraftan bazı yönetici iş adamları birliklerin her zaman ahenkli biçimde faaliyet göstermediklerine dikkati çekmektedirler.

Bununla birlikte iş adamlarının çoğunluğu, bu gibi kanunî örgütlerin ortadan kaldırılmasının iş aleminin lehinde bir davranış olmayacağına inanmakta, hatta böyle bir durumda, hükümetin kendi başına iş alemini düzenleyici tedbirlere yönelebileceğine işaret etmektedirler.

Araştırmaya katılan birçok iş adamı, vasıfı ve objektif araştırma örgütlerinin iş aleminin düzenleyici tedbirlere yönelebileceğine işaret etmektedirler. Araştırmaya katılan birçok iş adamı, vasıfı ve objektif araştırma örgütlerinin iş aleminin düzenleyici tedbirlere yönelebileceğine işaret etmektedirler.

Buna en iyi örnek olarak da Amerika Birleşik Devletlerindeki Ulusal Sınai İstişare Kurulu'nu (National Industrial Conference Board) göstermektedirler. Onlara göre bu Kurul, iş alemiyle ilgili istatistikî bilgilerin sağlanmasında güvenilir bir kaynak olması, çeşitli çalışmalarda bulunması ve ortak sorunların tartışılabilmesi amacıyla iş alemi temsilcileri ile hükümet liderlerini karşı karşıya getirilebilme ortamı yaratması açılarından iyi bir hizmet göstermektedir.

Dünyanın birçok yerinde iş alemini temsil eden birlikler, ekonomik, sosyal ve diğer konulardaki pratik iş tecrübesi ile birçok konuda araştırma projeleri uygulamakta, özel eğitim programları düzenlemekte ve eğitim kurumlarını desteklemektedirler. Bu faaliyetler gelecekteki iş alemi ve hükümet liderlerinin yetiştirilmesi için de iyi bir eğitim ortamı yaratmış olmaktadır. Bu arada bir kısım Amerikalı iş adamı, İş Alemi Uluslararası Anlaşma Birliği'nin (Business Council for International Understanding) çalışmalarını övmüşlerdir. Bu örgüt, özel iş adamlarının ısrarlı teşvikleriyle özellikle ulusal ve uluslararası alanda hükümet - iş alemi ilişkilerini geliştirmek amacıyla kurulmuştur.

Şirketlerin Ferdi Davranışları:

Araştırmaya katılanlardan bazıları, şirketlerin kendi organizasyonları içersinde hükümet görevlileriyle dostça ve daha anlamlı ilişkiler kurulması ve onlarla temas olanakları yaratılması açısından daha çok şeyler yapabilecekleri kanaatindedirler. Bir iş adamının belirttiği gibi «şirketlerin hükümet ilişkileriyle ilgili faaliyetlerini genişletmeleri ileri düzeydeki bir iş alemi - hükümet uzlaşması için zorunludur.»

Şirketlerin Kendilerini Tecrit Etmeleri:

Maalesef, şirketlerin yönetici kadroları daha çok işletme faaliyetlerini etkileyen sorunlar ile uğraşmak durumunda kalmakta ve dolayısıyla da hükümet ilişkileri konusuna ciddi bir şekilde eğilememektedirler.

Yönetici iş adamları, şirket yönetiminin içeriye dönük olarak işlenmesi, içinde bulunduğu çevredeki ve ulusal ölçekteki ekonomik, sosyal ve politik güçlerle temasını kaybetmesi halinde, sorunun çok daha önemli bir duruma geldiğine işaret etmektedirler.

Dış İlişkiler Programı Hazırlama:

Birçok firmalar, özellikle gelişmiş ülkelerdeki büyük şirketler, toplum hizmetlerine, hükümet ilişkilerine ve eğitim programlarına çok daha zaman ayırmakta ve işgücü tahsis etmektedirler. Yöneticiler, şirketlerin bünyelerinde dış ilişkilerle ilgili faaliyetlerin sürdürülmesi için sorumlu kadrolar teşkil etmelerini bir mücadele, «challenge» olarak değerlendirmektedirler. Bir şirketin önünde hükümet ile iş alemi arasındaki ilişkilerin geliştirilebilmesi için çeşitli yolların bulunduğu inanan büyük bir Amerikan Sınai Teçhizat Firmasının başkanına göre, sorunun çözümü güvenilir bir toplum hizmetleri programının hazırlanmasında aranmalıdır.

Bazı yönetici iş adamları şirket bünyesinde dış ilişkiler programını tam anlamıyla hazırlayabilecek ve uygulayabilecek ayrı bir daire teşkil edilmese bile en azından kesinleşmemiş ve henüz hazırlıkları devam eden hukukî mevzuatı gözden geçirebilecek ve bu konuda öneriler geliştirebilecek bir kişinin mutlaka görevlendirilmesi gerektiğine inanmaktadırlar. Bu şahıs aynı zamanda şirket sevk ve idaresinin en iyi koşullar içersinde sürdürülmesinden, hükümet ve toplumdaki gelişmelerin izlenmesinden sorumlu olacaktır.

Araştırmaya katılanlara göre, dış ilişkiler sadece, hükümet ile ilişkileri değil, aynı zamanda, halk ve tüketici ile ilişkileri, işçilerle olan ilişkileri, işgücünün eğitimini ve üniversite ile olan ilişkileri kapsamaktadır. Yöneticilerin büyük bir çoğunluğu, gerçekten demokratik bir toplumda hükümet politikasının yönünü ve ulusal ekonomiyi asıl etkileyen unsurun halk olduğunu kabul etmektedirler. Bunlara göre, her ne kadar bu konuda şirketlerin faaliyetleri büyük ilgi uyandırmaktaysa da gerçekte

«şirket dışındaki insanları» şirketlerin uygulamaları ve amaçları hakkında doğru bilgilerle teçhiz ederek aynı amaca daha etkili olarak da varmak mümkündür.

Bir Amerikan makina imalat firmasının başkanı, dış ilişkiler konusunda örgütlenmiş, hükümete ve halka dönük ilişkilerini geliştirmeyi amaçlamış bir şirket için aşağıdaki önerilerde bulunmaktadır:

- Şirketin rolünü açık ve seçik olarak tanımlayın. Şirkette çalışanlara: (1) daha iyi bir hükümet - iş alemi ilişkisinin yaratılması gerektiğini, (2) şirketin faaliyetlerini ve bunun toplumu nasıl etkilediğini anlatın,
- Şirketin çeşitli konulardaki görüşlerini izah etmek amacıyla seçimle iş başına gelen veya aday durumunda bulunan mahallî ve ulusal liderlerle üst yönetim düzeyinde toplantılar düzenleyin,
- Toplumsal faaliyetlere —şirket olarak, fert olarak— yapıcı yönde ve faal bir şekilde katılın, elemanlarınızı da toplumda faal olmağa teşvik edin,
- Elemanlarınızın yetişmesi için teknik ve iş idaresi konularında eğitim programları düzenleyin,
- Müştereken ilgilendiğiniz konular üzerinde birliklerle işbirliği kurun ve onlarla ortaklaşa çalışın,
- Memurlarınıza ve yöneticilerinize temel politik konularda bilgi vermek amacıyla aydınlatıcı, partizanca olmayan, gönüllü olarak katılınabilecek nitelikte tartışmalar düzenleyin,
- Hükümetin sorunlarına karşı anlayışlı olun, mümkün olduğunda onları destekleyin, sadece tenkitçi olmayın,
- İçinde yaşadığınız toplumun düşüncelerine ve ihtiyaçlarına karşı duyarlı olun, hükümet müdahalesi zorunlu hale gelmeden gerekli tedbirleri alın,
- (a) Doğal kaynakların mufazası ve korunması,
- (b) Hava kirlenmesine karşı mücadele ve,
- (c) Çalışanların refahıyla ilgili programların geliştirilmesine ve bu

konularda ortaya çıkan sorunların çözümüne dönük öneriler geliştirmede önderlik yapın,

- Şirketin yayınlarında serbest teşebbüsün rolü ve kâr motifi konuları üzerinde ısrarla ve devamla durun,
- Mahallî okul öğretmenlerini şirketi ve tesisleri ziyaret için davet edin, işletmenizi ve eğitim faaliyetlerinizi izah edin,
- İl yöneticilerini ve mahallî örgütleri şirketi ve tesisleri ziyaret için davet edin,
- Yukarıda belirlenen amaçlara ulaşabilmek için mahallî ve ulusal ölçekte iş alemini temsil eden birliklerdeki komisyona katılın.

Kanunlara Uyumu Koruma:

Araştırmaya katılanlar, iş alemini temsil eden iş adamları derneklerinin, sanayi birliklerinin, temsilci komisyonların ve şöhretli iş adamlarının, yasama ve yürütme organlarıyla devamlı temas halinde bulunmaları konusunun önemi üzerinde ısrarla durmaktadırlar.

Birçok ülkelerde, büyük şirketlerin faaliyetlerini ulusal ve uluslararası ölçekte sürdürmek durumunda bulunmalarından dolayı mahallî yasama temsilcileriyle olan temaslarının giderek kaybetmeğe başladıkları şeklinde genel bir kanı vardır. Gerçekten, zamanla, özellikle bu nedenle yasama temsilcileri kendilerinin yasama sınırları içersinde bulunan «büyük iş alemine» karşı güvensizlik duymuşlardır.

«Büyük iş alemi» ile politikacılar arasında görülen uzlaşmazlığı tartışan birçok yönetici iş adamı, bu duruma hangi tarafın yol açtığını söz konusu etmeksizin ve herhangi bir tarafı suçlamaksızın iş çevrelerinin mevcut boşluğu kapatmak için gerekli teşebbüslerde bulunması gerektiği inancındadırlar. Bunlara göre iş aleminin bu yöndeki çabaları hukukî mevzuatın daha etkili ve uygulanabilir nitelikte hazırlanmasını sağlayacak ve politika sahasındaki gelişmeleri daha yakından izlemek imkânı verecektir.

İş adamlarının çoğuna göre, mevcut hukukî mevzuatı izlemenin ve onun gerisinde kalmamanın en etkili yolu, şirketlerin halkla ilişkilerden sorumlu görevlilerinin veya doğrudan doğruya başkanlarının kanun yapıcıları ile yakın ferdî ilişkiler kurmasıdır.

Bir kısım iş adamı da, şirketlerin kanun yapıcıları ile devamlı temas halinde bulunabilmesi için hükümete, mahallî ve ulusal ölçekte temsilci vermesini ve bu suretle hukukî mevzuatın hazırlanmasına doğrudan katılmasını önermektedir.

Araştırmaya katılan Amerikalı bir iş adamı ise, diğer bir kısım iş adamı ile birlikte, şirketlerin icra organları tarafından hazırlanan ve uygulanan plân ve programlar konusunda hükümete uzman personelleriyle yardımcı olabileceklerine inanmaktadır.

Bazı iş adamları, hukukî konularla ilgili bulunan şirketler için yararlı olabilecek etken teknikler hakkında ipuçları vermektedir.

Bunlara göre, her hukukî mevzuat öncelikle tüm özel teşebbüs açısından incelenmeli, daha sonra da, bir Avustralyalı iş adamının belirttiği gibi «her şirket kendi durumunu gözden geçirmelidir.»

Diğer bir kısım iş adamı hükümet tarafından önerilen hukukî mevzuatı tenkit etmek veya ona karşı çıkmak yerine yapıcı alternatifler geliştirmenin daha verimli bir yol olduğu üzerinde önemle durmuştur. Sonuç olarak, bir iş adamı hukukî sorunlarla ilgilenen şirketlere şu nasihatte bulunmaktadır. «Kendi görevinizi iyi yapın. Bir sorunu tüm yönleriyle inceleyin ve bilgili olarak hükümetin karşısına çıkın; mevcut olumlu ve olumsuz gelişmeleri yakından izleyin.»

Politika ve Hükümet Görevi:

Dünyanın çeşitli ülkelerindeki iş adamları tarafından sık sık ileri sürülen bir görüş de, iş adamlarının veya onlar gibi düşününlerin seçimle ve tayinle hükümet kademelerinde görev almaları halinde iş alemleri ile hükümet arasında daha iyi bir işbir-

liği kurulabileceği ve uzlaşma sağlanabileceğidir. Nitekim bunlara göre şirketlerin yöneticileri örgütlerinin çeşitli kademelerinde görevli bulunan vasıflı kimselerin ülkelerindeki politikayla ilgilenmelerini ve politikaya atılmalarını önlememeli aksine onları teşvik etmelidir.

İyi Vatandaş Şirket:

Bazı iş adamları bir şirketin, şirket içi ve şirket dışı faaliyetlerinin o şirketin sosyal yaklaşımlarının yönünü ve ekonomik başarısını tayin edeceğine inanmaktadırlar. Bunlara göre şirketin sosyal davranışlarının yönü ve ekonomik başarı derecesi neticede şirketin hükümetle ve halkla olan ilişkilerini olumlu veya olumsuz yönde etkileyecektir. Bir şirketin hükümet görevlileri ile temas sağlama ve halkı aydınlatma amacıyla biçimsel yöntemler geliştirmesi yeterli değildir.

Çeşitli Orta Doğu ülkelerinde faaliyette bulunan bir şirketin başkanı tarafından ileri sürülen ve araştırmaya katılan birçok iş adamı tarafından desteklenen bir görüşe göre «şirket - hükümet ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla başvurulacak biçimsel yaklaşımlar güvenilir bir ortamda uygulama olanaklarına kavuşturulmadığı, bir teşebbüsün uzun süredeki faaliyetleri sonucu yarattığı imaja ve benimsediği politikalara uyumlu olmadığı sürece etkili olmayacaktır. Aynı şekilde özel bir teşebbüs faaliyette bulunduğu ülkede iyi bir «vatandaş şirketi» örneği vermediği sürece hükümetten daha iyi anlayış görme yolundaki çabalarına müstehzi bir davranıştan başka bir karşılık bulamayacaktır.

Araştırmaya katılanların birçoğu teşebbüslerinin ülke ekonomisinin temel unsurlarını teşkil ettiğini, dolayısıyla de ülkelelerinin mevcut durumdaki ve gelecekteki ekonomik büyümesi ve refahı için vazgeçilmez olduklarını belirtmişlerdir. Bu iş adamları her teşebbüsün kâr sağlama, üretimde bulunma, istihdam ve gelir yaratma çabalarının çok daha ötesinde ekonomik ve sosyal sorumlulukları bulunduğunu iddia etmektedirler.

Araştırmaya katılanlar iyi bir «vatandaş şirket» olabilmeyi koşullarını şöyle özetlemektedirler: Orta Doğulu bir iş adamına göre —diğer bir kısım iş adamı tarafından da aynı görüş benimsenmiştir— birinci koşul, firmanın «ülkenin kanunları»na saygılı olması ve onlara uymasındır.» Örneğin; bu iş adamına göre bir firma ülkesinin vergi kanunlarına uymak zorunluluğundadır.

Yönetici iş adamlarına göre iyi bir «vatandaş şirket»in diğer bir karakteristiği de düzenli ve modern bir yapı göstermesi ve istihdam ettiği işgücünün eğitimini ve refah düzeyinin yükseltilmesini amaçlayan bir «çalışanlarla ilişkiler programı»na sahip bulunmasıdır. Bu konuyla ilgili olarak Orta Doğulu bir yönetici iş adamı «işgücü düzenli ve gerektiği şekilde eğitildiği takdirde bu bir şirketin en önemli halkla ilişkiler unsuru olabilir» demektedir.

Bir şirketin «iyi bir vatandaş şirket» sayılabilmesi için hangi davranışlarda bulunması gerektiği iş adamlarınca şöyle özetlenmiştir: Mahallî ve ulusal eğitim kurumlarına, ilmî kuruluşlara ve sosyal kurumlara maddî yardımlarda bulunma; ilmî ve teknolojik araştırmalarda önderlik yapma; hükümetin ekonomik hedeflerine, kalkınma plânlarına, sınıai gelişme ve ihracatı geliştirme programlarına uyma; toplumun sosyal refah projelerine iştirak etme; olağanüstü durumlarda topluma yardımcı olma.

Gelişmekte olan ve yeni bağımsızlığını elde etme durumunda bulunan ülkelerin önder iş adamları, çeşitli fırsatlarla, ülkelerindeki özel şirketlerin iyi niyetlerini ve ekonomik gelişme için gerekli olduklarını hükümete ve halka anlatmada, onları ikna etmede ciddi sorunlarla karşı karşıya bulunduklarını bildirmektedirler. Dolayısıyla de, bu iş adamlarına göre, şirketler sosyal sorunların çözümünde önderlik yükümlenmekte, sağlam bir alt yapının gerçekleştirilmesi için malî yardımlarda bulunma ve vasıflı işgücü desteği sağlama da ve şirketin plânları ve politikaları ile hükümetlerinin ekonomik gelişme programlarını birbirleriyle uyumlu kılmada daha güç durumlarda kalmaktadırlar.

«Uluslararası» Şirket:

Araştırmaya iştirak eden bir kısım yönetici iş adamı, şirketlerinin bazen dış ülkelerde yoğun bir şekilde faaliyette bulundukları gerçeğini ortaya koymuş ve gerek kendi genel politikaları gerekse bulundukları ülkelerin özel koşulları ile ilgili iş aleminin - hükümet ilişkilerine uluslararası ölçekte eğilmek zorunda olduklarını belirtmişlerdir. Bununla birlikte kendi ülkelerinde şirket - hükümet ilişkilerinin geliştirilmesi için geçerli olan basit tekniklerin ve programlarını faaliyetlerini yoğunlaştırdıkları ülkeler için de geçerli olabileceği bu ülke iş adamları tarafından da kabul edilen bir görüş olmuştur. Örneğin, hükümetle daha fazla temas kurma, bilgi aktarma, ferdî ilişkiler kurma, ortak projeler uygulama ve plânlama çalışmalarına katılma her ülkedeki şirketler için önemli konulardır. İş adamları özel haberleşme tekniklerinin ülkeden ülkeye büyük ölçüde değişiklik gösterebileceğini kabul etmekte ancak yabancı bir ülkede faaliyette bulunan bir şirketin bu ülkenin hükümeti ve halkı ile olan ilişkilerini geliştirme yönünde çaba göstermesini büyük bir hata olarak görmektedirler.

Bir Zambiya şirketinin başkanı yabancı bir ülkede faaliyette bulunan bir şirketin bulunduğu ülkedeki hükümetle verimli bir işbirliği kurabilmesi için yapması gerekenleri şöyle özetlemektedir.

- «(1) Şirketin faaliyette bulunulmak istenen ülkede teşekkül ettirilmesi,
- (2) Şirket yönetim kuruluna mahallî şahıslardan tayinler yapması,
- (3) Mümkün olan ölçüde mahallî şahısların şirkete ortak olmalarının sağlanması,
- (4) Çalışanlar için gerekli sosyal hizmetlerin temini,
- (5) Ülkenin başkentinde genel merkez niteliğinde olmasa bile bir yönetim ofisinin açılması,
- (6) Kurulacak sanayi hakkında hükümetin ve halkın aydınlatılması ve girişimin ev sahibi ülkenin ekonomisi içersindeki yerini açıklanması.»

Ferdî Davranışlar: Ferdî Taahhütler:

Araştırmaya katılanların bir kısmı hükümet iş alemleri ilişkileriyle ilgili faaliyetlerin sadece temsilci örgütlerin ve şirketlerin sırtına yüklenmemesi gerektiği hususunda ısrarla durmaktadırlar. Bunlara göre her iş adamı kendi payına düşeni yapmalıdır.

Bu iş adamlarına göre iş aleminin sesi ancak daha fazla iş adamının kamu hizmetlerinde ve hükümette aktif rol alması halinde yeterince işitilebilecek ve anlaşılabilir. Bir Amerikalı iş adamının belirttiği gibi «hükümetin iş alemini daha kolaylıkla anlamasını sağlayabilmek için daha çok sayıda iş adamı hükümetin bir parçası haline gelmelidir.»

Belirli bir iş adamı için bunun anlamı;

- (1) Part-time olarak hükümetten görevler kabul etmek veya full-time hükümette çalışmak,
- (2) Ülkenin politika hayatında daha faal —belirli bir görev için seçimlere girmek dahil— rol almaktır.

Hükümet Görevinde İş Adamı:

Hükümette görev alan bir iş adamının potansiyel başarıları konusunda sanayileşmiş ülkelerin iş adamlarıyla az gelişmiş ülkelerin iş adamları arasında önemli görüş farklılıkları vardır.

Sanayileşmiş ülkelerin yönetici iş adamları, iş tecrübesi bulunan kimselerin hükümette görev almasının hükümeti gelişmiş ekonomilerdeki özel teşebbüsün sorunlarını ve rolünü daha iyi anlayabilir duruma getirebileceğini belirtmektedirler. Onlara göre, bu kimseler zamanla özel teşebbüsün gereksiz sınırlamalardan kurtarılması için elverişli bir ekonomik ortamın yaratılmasına yardımcı olacaklardır. Son yıllarda Amerika Birleşik Devletlerinde ve bazı sanayileşmiş ülkelerde iş alemleri ile hükümet arasında önemli ölçüde eleman transferleri olmuştur. Bu sayede iş alemleri hükümet görevlileri ve kanun yapıcılarıyla daha yakından temas kurma fırsatını bulmuştur. Bununla birlikte birçok yönetici

ci iş adamı bu izlenen yolun hükümet - iş alemleri ilişkilerini geliştirmede, haberleşme kanallarının yeteri düzeyde işletilmesinde ve ferdî temasların sürdürülmesinde beklenildiği kadar bir başarı sağlayamadığı inancı içersindedirler.

Bazı sanayileşmiş ülkelerde iş alemleri ile hükümet arasında eleman transferleri konusunda önemsenerek ölçüde bir boşluk olup birçok hallerde iş adamlarının hükümetle temas kurma ve ona yardımcı olma imkânları çok sınırlı bulunmaktadır.

Araştırmaya iştirak eden iş adamlarının büyük bir kısmının görüşlerine tercüman olan bir İngiliz iş adamı ülkesinde iş adamı ile hükümet arasındaki vasıflı eleman transferlerinde önemli darboğazlar bulunduğunu belirtmiş ve bu sorunun çözümlenmesi için gelişmelere göre değiştirilebilecek nitelikte bir personel programının hazırlanması gerektiğine işaret etmiştir. Ona göre böyle bir program üst düzeydeki yöneticilerin görüşlerinin kamu görevlilerine ve buradan da iş aleminin yönetici kadrolarına geçişini sağlayacaktır.

Gerek son yıllarda kalkınma ve sanayileşme yönünde olumlu çabaların görüldüğü az gelişmiş ülkelerde, gerekse sınırlı gelişmişliğe doğru hızlı gelişmeler içinde bulunan ülkelerde iş adamları ülkelerindeki söz konusu sınırlı gelişmede ve özel teşebbüsün bunun içindeki rolüyle ilgili ilkelerin geliştirilmesinde katkılarının bulunmasını istemektedirler. Bu ülkelerdeki yönetici iş adamları hem iş aleminin hem de hükümetin yönetim becerisi açısından büyük yetersizliklerle karşı karşıya bulunduğunu belirtmektedirler. Dolayısıyla de iş adamları ferdî becerilerini ve zamanlarını daha fazla bu amaca dönük olarak değerlendirilmeli ve hükümetle daha etkin bir çalışma düzeyine girmelidir.

Politikada İş Adamı:

Birçok ülkelerde siyasî partilerin görevleri ve yönetim becerisi politikacılara mal edilmektedir. Başarılı politikacılar ve kamu görevlileri demokratik ülkelerdeki çeşitli kanallardan geçerek bu duruma gelirler. İş adamları ise genellikle politikada

faal bir rol oynamak istemezler. Bir iş adamı, bu konuda «birçok ülkede genel temayül başarılı iş adamlarının politika dışında kalması, buna karşılık profesyonel politikacılar ile bunalım içinde bulunan kimselerin politikaya girmesi yönündedir.» demektedir.

Özel teşebbüste başarıya ulaşmış ve şahsı tatmin sağlamış bir iş adamı için politika kelimesi bile bazen ürkütücü olmaktadır.

Bazı iş adamları ülkelerindeki işçilerin sahibolduğu kuvvetli politik etkileme gücünü, iş adamlarının politik sahada neden seslerini duyurmak zorunda bulunduklarını göstermek için bir sebep olarak ileri sürmektedirler. Bu durum özellikle işçi örgütlerinin ve diğer menfaat gruplarının politikada etkili bulunduğu ve özel teşebbüsün halk tarafından pek sevimli görülmediği gelişme yolundaki ülkeler için çok daha önemli olmaktadır. Bir Güney Amerikalı yönetici iş adamı bu konuya ısrarla değinmektedir: «Bana göre, mümkün olduğu sürece, iş adamları işçi liderlerinin yaptığı gibi politikaya doğrudan müdahale etmelidir; böylece parlamentoda yer alan ve hükümet çevrelerine girebilen iş adamları özel teşebbüsün faaliyetleriyle ilgili olarak sürdürülen baskılara karşı bir denge sağlayabilecektir... İş adamları bir ülkenin politik yaşantısına doğrudan katıl-

malıdır.»

Araştırmaya katılanların bazıları iş adamlarının iş örgütlerine benzer bir biçimde politikaya katılmaları konusunda şüphelerini dile getirmişlerdir. Bunlar iş adamlarının politikaya katılmalarında işçi örgütlerine oranla daha değişik bir yol izlenmesine taraftar olan bir Alman iş adamının görüşlerini genellikle paylaşmaktadırlar. Bu Alman iş adamı, yasal organlarda işçi örgütlerinin gittikçe artan etkisine karşı bir etki yaratabilmek için iş aleminin daha çok temsilcilik elde etmesi sorunuyla ilgili olarak şunları yazmaktadır.

«İş aleminin vasıflı üyelerinin (ileri gelen iş adamları, önder yöneticiler) parlamenter faaliyetlere şimdiye kadar olduğundan daha fazla bir oranda katılmaya ikna edilmelerini çok önemli bir konu saymaktayım. Gördüğüm kadarıyla burada esas sorun şudur: Yasal organlarda iş aleminin hakkında güvenilir bilgi ve tecrübeye sahip yeteri sayıda eleman nasıl bulundurulacaktır? Mevcut Alman Meclisine (German Bundestag) ticaret birlikleri kanalıyla girmeye başlayan üyelerin sayısı özel teşebbüsle ilgili üyelerin sayısının altı katıdır. Şurası bir gerçektir ki, bütün değişikliklere ve düzenlemelere rağmen mevcut partiler birçok hallerde ideolojik bir yapı içersindedir ve bu durum da Almanya için önemli güçlükler yaratmaktadır.»

BÖLÜM: 5

HÜKÜMETİN İŞ ALEMİNE ARTAN MÜDAHALESİ

—DÜNYA ÖLÇÜSÜNDE BİR EĞİLİM—

Son yıllarda hükümetlerin iş aleminin faaliyetlerini etkileyici nitelikteki girişimlerinde önemli artışlar olmuştur. Bunun zamanla daha da artacağı tahmin edilmektedir. Her ne kadar araştırmaya katılan iş adamlarının bazıları ülkelerinde hükümetlerin iş alemine müdahalelerinde azalma olduğunu belirtmişlerse de daha büyük sayıdaki bir kısım yönetici iş adamı hükümetlerin gittikçe artan oranlarda ulusal ekonominin tüm sektörlerini etkileme yolunda olduklarını ve özel teşebbüsün faaliyetlerine daha fazla müdahale etme eğiliminde bulunduklarını iddia etmiştir.

Hükümet Düzenlemeleri ve Müdahalelerinin Gerisindeki Etkenler:

Araştırmaya katılan iş adamları, hükümetlerin iş aleminin faaliyetlerine gittikçe daha fazla müdahale etme eğilimi içersinde bulunmalarını hükümetlerin ulusal yaşamının tüm yönleriyle ilgili olarak daha büyük sorumluluklar duymakta olduklarının bir göstergesi olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu iş adamları hükümetlerin özellikle ekonomik ve sosyal refah konularındaki sorumlulukları üzerinde ısrarla durmuşlardır. Önemli sayıdaki bir kısım iş adamı geçmiş dönemin «laissez-faire, laissez-passer» ekonomik anlayışının artık tarihe mal olduğuna dikkati çekmiştir. Bunlara göre geleceğin ekonomik politikaları istikrarlı ve organize olmuş bir toplumda devamlı bir refah düzeyi yaratmaya yönelik ve vatandaşların isteklerini karşılamaya dönük hükümet tasarrufları olarak geliştirilecektir.

Hükümet «ekonomik düzenin bir koruyucusu» olarak yüksek bir gelişme hızının, tam istihdamın, kaynakların optimum dağılımının sağlıklı bir ödemeler dengesinin, maksimum düzeyde bir parasal istikrarın,

yüksek bir yaşama standardının sağlanabileceği ve iş aleminin gerek ulusal gerekse uluslararası düzeyde rahatça faaliyetlerini sürdürebileceği ve rekabet edebileceği ortamın yaratılabileceği düzenli bir ekonomik yapıyı oluşturmak durumundadır. Dünyanın çeşitli yerlerinden araştırmaya katılan iş adamları hükümetin gittikçe karmaşık bir niteliğe bürünen iş alemi ve hükümet yönetimi, artan politik baskılar toplumun sosyal refahla ilgili olarak giderek artan talepleri karşısında bu güvenilir ekonomik düzeni ve dengeyi sağlamasının bir hayli güç olacağını ifade etmektedirler.

Değişen Ekonomik Kalıplar:

Araştırmaya katılan yönetici iş adamlarından bazıları hükümetin özel sektör faaliyetlerinde müdahalesinin ekonomik nedenlerinin incelenmesinde, ekonomik ortamda ortaya çıkan gelişmelerin ve hükümetlerin ekonomik kalkınmadaki rolünde meydana gelen değişmelerin gözönünde bulundurulması gerektiğine işaret etmişlerdir. Bunlara göre gelişmiş ülkelerdeki hükümetlerin rolleri gelişmekte olan ülkelerdeki hükümetlerin rollerinden daha değişiktir. Gelişmiş ülkelerdeki hükümetler ekonomik gelişmenin gerektirdiği alt yapının idame ve yenilenmesini sağlamakta buna karşılık gelişmekte olan ülkelerde ise hükümetler, ekonomik kalkınmanın ve yeni sanai teşebbüslerin geliştirilmesinin bir gereği olarak bu alt yapıyı yaratmak zorunluluğunda kalmaktadırlar.

Sanayileşmiş Ülkeler:

Araştırmaya katılanlar, hükümetin iş alemine dolaylı müdahalelerinin bu kesimin aşırı davranışlarına karşı bir direnme olarak artacağı düşüncesindedirler. Özellikle yönetici iş adamlarına göre hükümet davranışları genellikle özel kesimin faaliyet-

lerine ve programlarına karşı bir kamu kesimi baskısı biçimine dönüşmektedir. Araştırmaya katılan iş adamları gelişmiş ülkelerdeki hükümetlerin amaçlarına ulaşabilmek için aşağıda belirlenen araçları dolaylı veya dolaysız olarak gittikçe daha fazla kullanacaklarına inanmaktadırlar.

- Malî politika ve para politikası
- Tröstleri önleyici girişimler
- İkna ve yol gösterme

Malî ve Para Politikası:

Bir kısım iş adamları kredi olanaklarının sınırlı ve faiz hadlerinin yüksek olduğu zamanlarda hükümetin belirli sahalara yatırımların yönetilmesini etkileme amacıyla tedbirler alabileceğini belirtmişlerdir. Bu konuyla ilgili olarak İsviçreli bir iş adamı «dünyada para hacmi daralmaya başladığı ve paranın dağılımı birçok hallerde dengesiz olduğunda hükümet ulusal ve uluslararası malî sorunları ve parasal sorunları daha iyi bir biçimde kontrol edebilmek amacıyla zorunlu tedbirleri alabilir» demektedir.

Tröstleri Önleyici Girişimler:

Önemli sayıdaki bir kısım iş adamı büyük ölçekteki şirketlerin küçük ve orta ölçekteki iş yerleriyle aynı ekonomik ortam içersinde faaliyette bulundukları gerçeğine değinmektedirler. Bunlar, hükümetin büyük ölçekteki işyerlerinin ekonomideki olumsuz etkilerini giderici bir karşı güç olma yönünde ve küçük ölçekteki işyerleri için ise uygun bir pazar yaratma amacıyla hareket ettiğine inanmaktadırlar.

İkna ve Yol Gösterme:

Birçok gelişmiş ülkelerde hükümet hedeflerine ulaşabilmek amacıyla ikna edici ahlâki yöntemler ve ekonomik araçlar kullanılmaktadır. Avusturyalı bir iş adamı hükümetin gittikçe daha önemli ölçüde ekonominin yönetimini elinde bulunduracağına inandığını belirtmekte ve şöyle devam etmektedir: «Hükümetler özel sektörün kendi hedefleriyle gelişir bir yol izlediğini anladığı zaman iş adamlarına bu davranışlarını değiştirmeleri için çeşitli baskılarda bulunmağa başlayacaklardır. Bu baskılar hükümetlerce hukukî mevzuatla

desteklenmiş direktifler şeklinde vasıtasız olarak veya malî ve parasal tedbirler şeklinde vasıtalı olarak veyahut da ikna edici ahlâki yöntemler yoluyla uygulanabilir.»

Bazı sanayileşmiş ekonomilerde hükümetlerin resmî plânları sanayideki ve iş alemindeki karar organlarına vasıtasız bir yol gösterici araç olarak yardımcı olmaktadır. Yönetici iş adamları hükümetin amaçları ve hedefleri hakkında bilgi sahibi olmalarının kendilerine plân ve programlarını daha iyi bir biçimde hazırlama ve mevcutları tutarlı hale getirme olanağı sağlıyacağını açıklamaktadırlar.

Araştırmaya katılan gelişmiş ülke temsilcisi birçok iş adamı, iş aleminin gittikçe daha fazla hükümetin yol göstericiliğine ve desteğine ihtiyaç duyduğunu belirtmektedir. Ayrıca yönetici iş adamları da kamu sektöründe geliştirilen politikaların ve bu yöndeki uygulamaların kendi şirketlerinin başarısı için yararlı olduğunu ileri sürmektedirler. Bununla birlikte bir kısım yönetici iş adamı bu yöndeki bir anlayışın iş aleminin hükümetçe alınan yeni düzenleyici tedbirleri de kabul etmesi sonucunu doğuracağını belirtmektedirler.

Gelişen Ülkeler:

En üst düzeyde sanayileşmiş ülkelere zıt olarak gelişen ülkelerde kamu sektörünün ekonomik faaliyetlere katılması bu ülkelerdeki sanayileşme için zorunlu addedilmektedir. Araştırmaya göre geleneksel bir zirai ekonomiden sanayi ekonomisine geçiş ülke nüfusunun davranışlarında ve faaliyetlerinde önemli değişikliklere ihtiyaç göstermektedir.

Gelişen ülkelerdeki iş adamları bir ülkedeki sanayileşmenin desteklenmesinde özel ve kamu sektörlerinin birlikte ve uyumlu olarak çaba göstermelerinin önemine özellikle değinmektedirler. Bu konuda bir iş adamı «sanayileşme yolundaki bir ekonomide özel sektör modernizasyon için gerekli olan ön koşulları sağlayamaz» demektedir. Yatırıma yönelme bile sadece ekonomide istikrar yaratma değil aynı zamanda kârlılık arayan özel yerli veya yabancı müteşebbisler için cazip olmaktadır.

Bu nedenle gelişen ülkelerdeki iş adamlarına göre, hükümet sınai kalkınmanın ilk aşamalarında güvenilir, çok yönlü ve çeşitlendirilmiş bir ekonomik yapı oluşturabilmek için ekonomik hayatın her yönüyle ilgilenir. Kamu sektörü yabancı özel sektör yatırımlarını celbetme, know-how satın alma, dış yardım fonlarından yararlanma ve yerli özel sektörün sağlayamadığı pazarlama bilgilerini kolaylıkla sağlama olanaklarına sahip bulunmaktadır.

Gelişen ülkelerin önder iş adamlarına göre ekonomilerinin geleceği sadece tarıma değil aynı zamanda imalat sanayiindeki gelişmelere bağlıdır. Bunlar ekonominin «take-off» safhasına gelebilmesi için hükümetin özel sınai gelişmeyi hızlandırması gerektiği görüşündedirler. Özel sanayi sektörünün başarısı hükümetin bu yöndeki hukuki, ekonomik ve politik desteğine bağlıdır. Bir Yunanlı yönetici iş adamına göre ulusal ekonominin tüm yönleriyle gelişmesi için hükümetin özel teşebbüs teşvik edecek ve destekleyecek nitelikte «yeni tedbirler alması, yeni yöntemler geliştirmesi ve yeni kanunlar yapması» gerekmektedir.

Birçok iş adamına göre kalkınan bir ekonomide sınai gelişmenin sağlanabilmesi için hükümetçe aşağıda belirlenen tedbirlerin alınması zorunlu olmaktadır:

(1) Optimal olmiyan büyüklükteki işletmelerde üretimi ekonomik olmiyan, ancak sanayicilerin üretimleri için zorunlu bulunan temel mamullerin kamu kesiminin üretiminin sağlanması,

(2) Toplum yararını olumsuz yönde etkiler nitelikteki rekabetin hükümetçe düzenlenmesi,

(3) Ülkenin tüm bölgelerinin kalkınmasını sağlamak amacıyla sınai teşebbüsleri buralara yöneltebilecek teşvik tedbirleri uygulanması,

(4) Yurt içinden temini mümkün olan mamullerin üretimini hızlandırmak amacıyla ithalatın kısıtlandırılması ve üretimin gerektirdiği yatırımların gerçekleştirilebilmesi için döviz tahsis edilmesi,

(5) Özel sektörün sermaye yetersizliği içinde bulunduğu hallerde kamu ve özel kesimin ortaklaşa yatırımlara yönelmesi,

(6) Yurtiçi kaynakları ve/veya pazarları sömüren yabancı teşebbüslerin mülkiyetinin ele geçirilebilmesi için kamu ve özel teşebbüslerin ciddi işbirliği yapmaları,

(7) Enflasyonu kontrol ve onunla mücadele için düzenleyici tedbirler alma ve baskılarda bulunması.

Uluslararası Ekonomik Bütünleşme :

Gerek gelişmiş, gerekse gelişme yolundaki ülkelerin iş adamları artan uluslararası rekabete karşı devletin gerekli müdahaleleri yapması gerektiği inancındadırlar. Bu konuda bir Belçikalı iş adamı «Belçika'daki ekonomik ve politik gelişmeler her zamankinden daha fazla kaçınılmaz bir biçimde dünyada cereyan eden olayların etkisinde kalmaktadır» demektedir. Ülkeler giderek daha çok birbirine bağımlı hale gelmekte ve bu durum iş alemini düzenleyen hükümet politikalarını ve programlarını etkilemektedir.

Ulusal ekonomilerin giderek bütünleşen pazarlara uyumunun sağlanması hükümetin yeni tedbirler almasını gerektirecektir. Avrupa Ekonomik Topluluğu bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Araştırmaya katılan iş adamlarının birçoğu bu topluluğun ülkelerinin değişik yapıdaki ekonomilerindeki uygulamalarla ilgili talepleri hakkında çeşitli açıklamalarda bulunmuşlardır.

Sorunlarla İlgili Politik Çözüm Yolları :

Araştırmaya katılan iş adamlarına göre iş alemini etkileyen hükümet kararları sadece ekonominin değil aynı zamanda politikanın ürünleridir. İktidardaki herhangi bir hükümetin geleceği toplumun ihtiyaçlarını ve arzularını karşılamadaki yeteneklerine bağlıdır. Karşılıklı ilişkiler ülkeleri birbirine yaklaştırdığı, toplumların daha üst düzeyde bir yaşama standardı talebettiği sürece fertlerin istekleri ve taleplerinin önemli bir politik ağırlığı olacak ve genellikle ekonomik nedenlere bağla-

narak uygulanması imkânı olmyan politik amaçlı tedbirlerin geliştirilmesini etkileyecektir.

Güney Amerikalı bir yönetici iş adamı ülkesinin sorunlarıyla ilgili olarak politik amaçlarla geliştirilmiş çözüm yolları hakkında şu açıklamada bulunmuştur.

«Bizimki gibi bir demokraside çok sıkı bir çalışma düzenine girmek, verimlilik sağlamak ve yaşama şartlarını geliştirmek için işbirliği yapmak yerine daha fazla oy sağlamak için çalışılmaktadır. Bu belkide hürriyet için ödememiz gereken bir fiyattır.»

Araştırmaya katılan iş adamları hükümetin politik kompozisyonunun ve görünümünün ekonominin gelişme yönünü ve alınacak tedbirlerin vüsatını de etkilediğine değinmişlerdir. Hükümetin politik kompozisyonuna ilâve olarak iktidardaki diğer kimselerin görüşleri ve vasıfları da kamu kesiminin özel sektöre karşı tutumunu ve işbirliği yapma eğilimini etkilemektedir.

Hükümetin iş alemini düzenleyici davranışlarının genişliği önemli ölçüde toplumun bu düzenleyici girişimlere karşı taktığı tavırlara da bağlı bulunmaktadır. Bir Avrupalı iş adamı «kendimi bugün nüfusun büyük bir çoğunluğu idarenin piyasaya müdahalesini geçmiş yıllara oranla çok daha az tenkit etmektedir şeklinde düşünmekten alıkoyamıyorum» demektedir.

Fakat beklenen bütün gelişmeler hükümetin iş alemini gittikçe daha azla kontrol etmesi yönünde olmamıştır. Birçok hallerde sosyalist bir ülkenin dahili sorunlarının çözümünde ve önceleri kamu kesimine bırakılmış olan sahalardaki gelişmelerin gerektirdiği dış yardımların kullanılmasında özel sektöre daha fazla olanaklar sağlanmıştır. Araştırmaya katılan Hintli bir iş adamı bu konuyla ilgili olarak: «Gıda ve tarım konusundaki başarısızlıklar ve sınırlı döviz kaynakları sonucu Hindistan kredi ve yardım sağlamak amacıyla ekonomik açıdan gelişmiş serbest teşebbüs ülkelerine yönelmek durumunda kalmıştır. Bu yöndeki uygulama-

da hükümetin daha önceki sert tutumunda bir değişme olmuş ve özel sektörün gittikçe artan bir ölçüde bu sorunların çözümüne yardımcı olması istenmiştir» demektedir.

Sosyal Refah :

İş alemindeki genişlemeler ve teknolojik gelişmeler birçok sosyal sorunları beraberinde getirmektedir. Araştırmaya katılanlara göre gelecekte hükümetler özellikle hava ve su kirlenmesi, şehir trafiği ve geçişleri, ekonomik ayrılmalar ve bütünleşmeler, sosyal tedavi, eğitim, ücretler ve yönetim sahalarında gittikçe daha fazla sorumluluklar yüklenmek zorunda kalacaklardır. İş adamlarının çoğu hükümetlerin toplum yararını gözeten programlar üzerine geçmiş yıllara oranla daha çok eğilecekleri ve bunun doğal bir gereği olarak bu amaca yönelik düzenleyici mevzuat çıkaracakları inancındadırlar.

Önemli sayıdaki bir kısım yönetici iş adamlarına göre hükümetlerce çıkarılacak mevzuat iş alemini sadece karar mekanizmasına müdahale suretiyle doğrudan etkilemekle kalmayacak aynı zamanda ağır vergiler getirmekle iş aleminin gelişmesini vasıtasız bir yolla da etkileyecektir.

Olumlu ve Olumsuz Mevzuat :

Hükümetçe çıkarılacak mevzuatın ne miktarı aşırı sayılabilir? Hükümetin iş aleminde ilgili olarak çıkardığı mevzuatın tamamı özel teşebbüsün aleyhine midir? Bunlar araştırmaya katılan iş adamları tarafından genellikle ortaya atılan sorunlar olmuştur. Bu iş adamlarının büyük bir çoğunluğu düzenleyici mevzuatın gerekliliği üzerinde görüş birliği içerisinde bulunmakla beraber hükümetin iş alemine müdahale etme ölçüsü üzerinde ciddi tereddütler göstermişlerdir. Örneğin, Avrupalı bir yönetici iş adamı şunları belirtmektedir:

«Organize bir toplumda hiç kimse hükümet müdahalelerinin gerekliliğini inkâr edemez. Bu müdahaleler ulusal güvenliğin sağlanmasından kaçınılmaz nitelikteki

yurtiçi düzenlemelere ve ülkenin öteki ülkelere karşı ekonomik nedenlerle korunmasına kadar uzanır. Ulusal sınırlar varolduğu ve kanunların bu sınırlar içerisinde yaşayan toplumlardaki karşılıklı ilişkilerin düzenlenmesi için kaçınılmaz bulunduğu sürece hükümet müdahale etmeli ve özel teşebbüs de hükümetin bu müdahalesini arzulamalıdır. Buradaki esas sorun bu hükümet müdahalesinin hangi ölçüde yapılacağıdır.»

Kamu programlarının ve çıkarılan mevzuatın avantajları olduğu gibi dezavantajları ve tehlikeleri de vardır. Yönetici iş adamları iş aleminin faaliyetlerini her yönüyle düzenlemeye kalkmanın iş aleminin heveslerini kısıtlayıcı bir etki yaratacağına ve onun risk alma cesaretini kıracağına işaret etmektedirler. Bunlara göre hükümetin aşırı müdahalelerini ve düzenleyici mevzuatı özel sektörün gelişen koşullara göre hareket etme serbestisini ve hayatini büyük ölçüde tehlikeye sokacaktır. Araştırmaya katılan bazı iş adamları kamu programlarının sanayiye yüklediği yüksek maliyete dikkati çekmişler ve politik açıdan bakıldığında tutarlı olan hükümet kararlarının çoğu defa ekonomik açıdan geçerli olmadığını ve serbestçe sürdürülmesi gereken ekonomik fonksiyonları zedelediğini ve gittikçe daha fazla mevzuatın geliştirilmesini zorunlu hale getirdiğini ileri sürmüşlerdir.

Gelişmekte olan ülkelerin iş adamları zamansız uygulanan hükümet programlarının ve politikalarının ekonomide yarattığı zararlı sonuçlar hakkında açıklamalarda bulunmuşlardır. Yunanlı bir iş adamı gelişmiş ülkelerin bir özelliği olan sosyal fayda sağlayıcı yaklaşımlar ve bu amaca dönük programlar yönünde az gelişmiş ülkelerde büyük bir baskı olduğunu belirtmiştir.

Devletin Sanayiye Katılması :

Uluslararası Araştırmada temsil edilen her ülkede devlet sınai ve hizmetlere dönük teşebbüslerin işletilmesine belirli ölçülerde katılmaktadır. İş adamları bu duruma başlıca iki sebep göstermektedirler:

Ulusal menfaatlerin söz konusu bulunduğu sahalarda gerekli ilk yatırımları başlatmak ve üretim sağlamakla ilgili sorunlar çözümlenmek, ulusal ekonomiyi ve kamu refahını korumak.

Devlet Teşebbüsleri :

Gelişmekte olan ekonomilerde devletin verimli teşebbüslere sahip olması genellikle devletin zorunlu hizmetleri sağlama ve sanayileşmeyi başlatma gereğini duymasının ve bu ekonomilerde özel sermayenin bulunmamasının bir sonucudur. Gelişme yolundaki ülkelerin bazı iş adamlarına göre yatırımcılar ekonomik gelişmenin en azından başlangıç yıllarında sınırlı bir gelir sağlama şansı gördüklerinden sanayiye yatırım yapmakta istekli bulunmamaktadırlar. Ekonomik yapı geliştikçe hükümet kaynaklarını daha büyük ölçülerde verimli yatırım sahalarına yöneltmekte ve ekseriya özel sermayenin yetersiz kaldığı sahalarda yeni teşebbüsler kurmaktadır.

Bazı iş adamları ekonomi için zorunlu bulunan ulaştırma ve haberleşme, enerji-projeleri ve doğal kaynakların geliştirilmesi gibi genellikle özel teşebbüsün yatırım yapma gücünü aşan veya yatırım yapma arzusu duymadığı sahalarda kamu teşebbüslerinin kurulması ve geliştirilmesi fikrini desteklemektedirler. İrlandalı bir iş adamı hür teşebbüs ekonomisinde kamu ve özel sektörün herbirinin bir yeri bulunduğunu belirtmekte ve şöyle devam etmektedir:

«Birçok hallerde kamu teşebbüsleri özel teşebbüsün gelişmesi için zorunlu olan alt yapıyı yaratmaları açısından önemli bir rol oynamaktadırlar. Bununla birlikte her iki sektör arasında kamu sektörünün faaliyet sahalarına aşırı ölçüde girdiği şeklinde ortaya çıkan düşüncelerin etkisiyle sürtüşmeler olmaktadır. Hükümetin iş alemine ve sanayiye söz konusu müdahalesi her iki sektörün toplumun birer parçası bulunduğu ve şayet hür teşebbüs ekonomisinin yaşaması isteniyorsa bu kesimler arasında verimli bir işbirliği kurulması gerektiği anlayışının hükümetçenimsenmiş olmasının bir sonucudur.»

Birçok yabancı yatırımcılar politik denge-sizliklerden ve devletleştirme /ihtimalin-den çekindiklerinden, mahalli menfaat gruplarının koloni olma gibi bir hassasi-yete kapılmaları sonucu yabancı yatırım-cıların-amaçlarını ve ekonomik etkenleri-ni yeterince değerlendiremediklerine inan-dıklarından dolayı gelişmekte olan eko-nomilerde yatırım yapmamaktadırlar. Ge-lişmekte olan ülkelerin iş adamlarının ço-ğu özel yerli ve yabancı yatırımların iste-nilen düzeye ulaşmaması halinde kamu-sektörünün ekonomisindeki etkenliğini-ve rolünü artıracağına inanmaktadırlar. İla-ve olarak, özel sektörün nisbi olarak da-ha güçsüz bulunması dolayısıyla hükümet ekonomik insiyatifi ele alacak ve özel sek-törce gerçekleştirilebilecek teşebbüsleri kuracak ve işletecektir.

Ayrıca, hükümet bir kere ülkenin ekono-mik yapısının geliştirilmesinde önemli bir rol oynayınca artık onun faaliyetlerini özel sektöre aktarması kolay olmalıyacaktır. Bu nedenle de, bazı iş adamlarına göre, hükü-met politika gereği olarak bir kısım kamu faaliyetlerini daha başlangıçta özel sektö-re devretmelidir:

Dünya Ölçüsünde Edinilen Tecrübeler :

Ulusal menfaatlerin korunmasıyla ilgili hü-kümet faaliyetlerinin amaçlar ve ayrıntılar itibarıyla giderek genişlediğini göstermek-tedir. Hükümet kuvvetli bir askeri güven-lik olanağına sahibolma amacıyla petrol, demir-çelik ve ulaştırma gibi belirli bir kı-sım sanayileri geliştirebilir. Hükümetler ayrıca ekonomilerinin gelişmesi ve kalkı-nabilmesi için zorunlu gördükleri diğer sa-nayileri de kurabilir ve işletebilirler. Bir-çok gelişen ülkelerin yönetici iş adamları, geleneksel bir ekonomiden modern bir ekonomiye geçişte hükümetlerin ekseriya başlıca kaynakların ve geleneksel imalât sanayi ürünlerinin üretimine ve ihracatı-na önem vereceklerini kabul etmektedir-ler. Özellikle hububat, tekstil, kendir, kau-çuk, kahve ve yün gibi ihraç maddeleri gelişmekte olan ekonomilerin yeni sana-yiler kurmak amacıyla satın alacakları makina ve teçhizatın gerektirdiği dövizin teminini mümkün kılacaktır.

Araştırmaya katılanlara göre hükümetler istihdam açığını kapatmak ve ülkenin ya-şama standardını yükseltmek amacıyla da yeni sanayiler kurma zorunluluğunda ka-labilir. Bu konuda Güney Afrikalı bir iş adamı «Giderek artan nüfusa iş bulma so-rununun baskısıyla hükümet ilk demir-çe-lik sanayiini kurmuştur» demektedir.

Yönetilen Sanayiler :

Birçok ekonomilerde ulusal önemi haiz bir kısım sahalarla ilgili olarak özel yön-temler uygulanmaktadır. Örneğin, enerji ve gaz üretim ve dağıtım hizmetleri, ban-kacılık ve ulaştırma sanayii gibi konular-da kamu yararını koruma amacıyla üst dü-zenleyici özel mevzuat geliştirilmiştir. Sa-nayileşmiş ülkelerin iş adamları bu sana-yilerin hükümetçe yönetiminin hem kamu ve hem de özel sektörün yararına oldu-ğuna inanmaktadırlar.

Sosyalist ve Karma Ekonomiler :

Sosyalist ve karma ekonomilerdeki iş adamları özel sektörün durumunu nazik görmektedirler. Bunlar, sosyalist teorile rin etkisiyle yetişmiş devlet görevlilerinin özel sektörün işini iyi bir şekilde yapabi-leceği hakkında şüphe içersinde bulunduk-larını belirtmektedirler. Skandinavyalı bir iş adamı «solcu hükümet ekonomik hayat-taki gücünü gittikçe artırmayı kendisi için bir görev addetmektedir» demektedir.

Hintli yönetici iş adamları ise özel teşeb-büsün gelişmesini önleyen politik engeller hakkında açıklamalarda bulunmaktadırlar. Bunlar ekonomilerinin sosyalist bir yapı-ya sahibolmasına karşılık hükümetlerinin demokratik nitelikte olduğunu belirtmiş-lerdir. Bu iş adamlarına göre böyle bir or-tamda özel teşebbüs teorik düzeyde geli-şme olanaklarına sahibolmakla birlikte uy-gulamada ikinci derecede bir rol oynama durumundadır.

Sosyalist ve karma ekonomili ülkelerin iş adamları özel teşebbüsün verimli biçimde faaliyet göstermesini sınırlayan çeşitli en-geller ve koşullar bulunduğunu belirtmek-tedirler. İlk olarak özel firmaların hareket

serbestisi ve değişen koşullara uyabilme olanakları sınırlıdır. Nitekim, iş adamları devlete ait bulunan şirketlerle rekabet etme durumunda bulunan bir iş adamının bu engellere sahibolduğunu kabul etmektedirler. Çoğu defa kamu şirketinin faaliyet sahası yeter kesinlikte tanımlanmadığından özel firmalar bu şirketlerin etki alanından kurtulamazlar.

İş adamları tarafından söz konusu edilen ikinci sınırlayıcı engel sosyalist ekonomilerdeki özel teşebbüslerin yönetim ve personel politikalarının kamu politikaları ve amaçlarının etkisinde kalmasıdır. Artık bu ekonomilerde özel sektörün kararlarını kesinlikle şirketin amaçları ve hedeflerine göre oluşturması mümkün olmamaktadır. Araştırmaya katılanlar sosyalist ve karma ekonomilerdeki iş adamlarının karşı karşıya bulunduğu sorunlara üçüncü örnek olarak «adil ve eşit bir toplum» yaratma gibi sosyalist amaçların gerçekleştirilmesi için özel şirketlerin katlanmak zorunda kaldığı sıkıntıları göstermektedirler. Sosyal refah programlarının, geniş kapsamlı serbest eğitim ve öğretimin ve kamu sigorta ödeneklerinin gerektirdiği harcamalar özel teşebbüsün ve fertlerin vergilendirilmesi suretiyle karşılanmaktadır. Üst düzeyde gelişmiş bulunan sosyalist ekonomilerdeki iş adamları bu vergilerin şirketlerin genişlemesi ve büyümesini olumsuz yönde etkilediğini belirtmekte ve vergileme yolunun ulusal kaynakların rasyonel kullanımında geçerli bir yöntem olup olmadığı hakkındaki şüphelerini ortaya koymaktadırlar.

Düzenleme ve Müdahalelerin Azalmasıyla İlgili Tahminler :

Araştırmaya katılan iş adamlarının önemli bir kısmı hükümetin iş alemini düzenleyici girişimlerinin giderek artacağı inancında birleşmektedirler. Az sayıdaki bir ki-

sım iş adamı ise başlıca üç nedenle aksine bir gelişme olacağını tahmin etmektedirler :

- (1) Ülkelerinde halen uygulanmakta asgari ölçüde müdahale politika devamı,
- (2) Serbest piyasa ekonomisinin daha serbest bir rekabet ortamına dönüşmesi,
- (3) Mevcut durumda önemli ölçüde dümlü olarak yönetilen ekonominin liberal bir ekonomi haline dönüştürülmesi.

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin zı yönetici iş adamları hükümetin özel teşebbüsle ilgili düzenleyici girişimleri bu ülkelerdeki mevcut ekonomik durumun tabii bir sonucu olarak gerileme olacağını tahmin etmektedirler. Özellikle gelişmiş ülke temsilcisi iş adamları üretimi artırmak için ekonomik faaliyetlerin serbestleştirilmesinin gittikçe daha zorunlu hale geleceğine ve ekonominin sahile olduğu alt yapının özel teşebbüsün faaliyette gösterebilmesi için vazgeçilmez bir unsur olacağına işaret etmektedirler.

Az sayıdaki bir kısım iş adamı ise hükümetin iş alemini düzenleyici girişimlerden gerileme olacağı varsayımına dayalı olarak pazarların ve ekonomilerin bütünlüklerine doğru gittikçe artan bir temayül ve bir rekabet ortamı doğacağı tahmininde bulunmaktadır.

Son olarak, bir kısım iş adamları kamu işlerinin iş aleminin faaliyetlerine müdahalesinin bir sonucu olarak ortaya çıkan «kaçınılmaz karışıklığın» hükümetin düzenleyici girişimlerinin azalmasını hızlandıracığına inanmaktadırlar. Bunlar hükümetin verimsizliğinin devletin sahipliği ve işlettiği işlerin ve sanayilerin zararına özel kesimin eline geçmesiyle sonuçlanacağını tahmin etmektedirler.

BÖLÜM : 6

İŞ ALEMİ - HÜKÜMET İŞBİRLİĞİNİN GELECEĞİ

Araştırmaya katılan iş adamlarının büyük bir çoğunluğu, iş alemi ile hükümet arasındaki işbirliğinin gelişeceği ümidini taşımaktadırlar. Zira, bunlara göre, her iki sektör artık sorunlarının ve amaçlarının gittikçe birbirine benzer duruma geldiğini görmüşler ve başarılı olabilmek için birbirlerini tanımak zorunda olduklarını anlamışlardır.

Bununla birlikte, bir kısım iş adamları geliştirilmiş bir hükümet - iş alemi işbirliğinin hükümetin daha fazla iş alemine müdahalesine yol açacağına inanmaktadırlar. Bir iş adamının belirttiği gibi «İş alemi hükümetle işbirliği konusunda çok az seçim hakkına sahiptir.»

Meksikalı bir iş adamı, iş alemi ile hükümet arasındaki yakın işbirliğini istikrarlı bir yatırım ortamının yaratılması ve devamlı kılınması için zorunlu olan önemli bir ön koşul olarak görmektedir.

Araştırmaya katılan iş adamları özel teşebbüs - hükümet işbirliğinin gelecekte özellikle planlama, ortak yatırımlara yönelme, karşılıklı eleman transferleri ve özel teşebbüse hükümet desteği sağlanması konularında kaçınılmaz olacağına işaret etmektedirler.

Araştırmaya katılan bazı az gelişmiş ve gelişmekte olan ülke temsilcileri, ekonomik ve endüstriyel kalkınmanın sağlanması amacıyla önder iş adamları ile hükümetin ileri düzeyde ortak bir planlamaya yönelmeleri gerektiğini belirtmektedirler. Bunlara göre bu nitelikteki bir birlikte planlamada projelerin seçimi ve yatırımların programlanması, hükümet politikalarının vasıtalı olarak geliştirilmesi ve kamu projelerinin yönetimi gibi faaliyetler gittikçe daha önemli ölçülerde ortak çalışma konuları haline gelecektir.

Birçok iş adamı iş aleminin hükümetin sabit sermaye olanaklarıyla katkıda bulundu-

ğu, işletme sermayesi ve teknik know how'ı özel teşebbüsle birlikte sağladığı ortak amaçlı ekonomik girişimlerde daha üst düzeyde bir işbirliği yapılmasını önem görmektedir.

Araştırmaya katılan gelişmekte olan ülke temsilcilerinin üzerinde durdukları diğer bir konu da, hükümetin ekonomik ve endüstriyel kalkınmayı özendirmek ve desteklemek amacıyla araç olarak kullandığı özel kanunlar, anlaşmalar ve kuruluşlar olmuştur. Hızla sanayileşen birçok ülkede, hükümet veya kamu özel kalkınma bankaları yeteri ölçüde gelişmemiş endüstriyel faaliyet kollarındaki yatırımları teşvik etmekte ve kalkınma yolunda olan ekonomilerinde kaynakların dağılımını programlamaktadırlar. Diğer taraftan, hükümetler sanayileşmeyi ve ekonomik kalkınmayı teşvik edebilecek nitelikteki finansman politikalarıyla kaynak tahsislerini de yönlendirebilirler. Sanayi kodlarından, örneğin vergi teşvik tedbirleri ve koruyucu tarifeler yoluyla yeni sanayilerin kurulmasının desteklenmesinde bir araç olarak yararlanılabilir.

Araştırmaya katılan iş adamlarının bir kısmı, işbirliğinin gelecekteki iş alemi - hükümet ilişkilerinin genel çerçevesini teşkil edebileceği görüşünde değildir. Bazı iş adamları kamu kesimi ile özel sektör arasında etkili bir işbirliğinin kurulabileceği ve bunun güvenilir olabileceği hususunda şüpheci veya kötümser durumdadırlar. Ayrıca bu iş adamları kamu kesimi ile özel teşebbüs arasında belirli bir ölçüde gerginlik bulunmasında yarar görmekte ve bunu tabii karşılamaktadırlar. Zira ancak bu şekilde hükümetin iş aleminin faaliyetlerine aşırı ölçülerde el uzatması ve iş aleminin de kamu görevlerini ve sorumluluklarını ihmal etmesi kontrol altına alınmış olabilecektir.

Bazı iş adamları ekonominin özel ve kamu kesimleri arasında etkili bir işbirliğinin kurabileceğinden emin bulunmamaktadır. Gelişmiş ülkelerdeki bir kısım iş adamları, anlaşma ve işbirliğinin iş alemi ve hükümet arasındaki kuvvetler dengesi mücadelesi dolayısıyla ve bir yöneticinin belirttiği gibi «hükümetin karmaşık ve hatalı ekonomik politikaları» yüzünden imkânsız hale geleceğinden korkmaktadırlar. Bu iş adamlarına göre, genellikle, hükümetin davranışları ve politikaları özel sektörün programları ve amaçlarıyla uyumlu olmaktan çok onlara karşı olma özelliği göstermektedir. Gelişmekte olan ülkelere araştırılmaya katılan bazı iş adamları ise yeni sanayilerin geliştirilmesinde ve teşebbüslerin kurulmasında hakimiyet sağlama mücadelesinin iş alemi - hükümet işbirliğini engellediğini belirtmektedirler. Bu iş adamlarına göre, hükümet sanai teşebbüsler kurma, işletme ve kontrol etme yoluna gitmek suretiyle iktidarını korumağa yöneldiğinde bu mücadele daha belirgin hale gelmektedir.

Bir kısım yönetici iş adamları hükümetle işbirliğinin yararını ve sonuçlarını ciddi olarak eleştirmektedir. Bunlara göre hükümet kendini iş alemine karşı sorumlu hissetmediği sürece geliştirilecek ve uygulanacak politikalar iş alemi ile hükümetin karşılıklı görüşmelerde vardıkları görüşleri yansıtmayacaktır. Bununla birlikte araştırmaya katılan iş adamları kamu ve özel sektör arasındaki haberleşme kanallarının açık bulundurulmasında ve özel sektörün görüşlerinin hükümetçe da-

ha anlayışla karşılanabilmesini sağlayıcı yönde faaliyette bulunmasında yarar görmektedir.

Diğer bir kısım iş adamı, hükümete nehtilen halka dönük taleplerin ve bazilitik faktörlerin hükümet - iş alemi işbirliğinin geleceğiyle ilgili tahminlerin yamasını güçleştirdiğini ileri sürmüştür. İşmekte olan ülkelerin yönetici iş adamları ise yüksek düzeyde bir yaşama dardına kavuşmak için sabırsızlık içinde bulunan halkın politik baskısının hükümeti, bunların sesine özel sektör iş adamlarının sesinden daha çok övermeğe zorladığını belirtmektedir.

Araştırmaya katılanlar hükümet - iş işbirliğinin kurulabilmesi için politik tiktıra ve basiretli bir liderliğe ihtiyaç lunduğunu ileri sürmektedirler. Gmekte olan birçok ülkede iş alemi bir buhrandan sonra kurulan hükümetli liderleriyle verimli bir biçimde anlaş da güçlüklerle karşılaşmıştır.

Yönetici iş adamları seçimle iş başına len hükümet görevlileri ve saygı duyları memurlarla işbirliği yapabilecek düşünmektedirler. Özellikle gelişmiş kelerdeki yönetici iş adamları, işbirliği pacakları kamu yöneticilerinin devamlı gelişme halinde bulunan ulusal ve ulus arası sorunlara eğilebilecek nitelikte ması gerektiğinde birleşmektedirler.

Hükümet - iş alemi işbirliğinin yararlı duğundan şüphe duyan iş adamları bil aleminin sesini ekonomide gittikçe a bir biçimde duyurmasından memnun lunmaktadır.

cak
gör-

yö-
po-
bir-
pıl-
Ge-
am-
an-
sin-
hü-
ve
em

emi
is-
bu-
liş-
tik
rin
na-

ge-
uk-
ini
ül-
ya-
de-
ar-
ol-

ol-
iş
an
ou-